

Almanach

Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky

Vedecký časopis
Ročník XVI.
3/2021

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Scientific journal

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume XVI

Almanach

Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky

**Vedecký časopis
Ročník XVI.
3/2021**

ALMANACH

Actual Issues in World Economics and Politics

Scientific journal

Faculty of International Relations

University of Economics in Bratislava

Volume XVI

ALMANACH

Redakcia/Editorial Office

Fakulta medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave
Dolnozemska cesta 1/b, 852 35 Bratislava, Slovak Republic
phone: +421 2 6729 5456, e-mail: eva.vlkova@euba.sk

Hlavný redaktor/Editor-in-chief

Rudolf KUCHARČÍK University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Redakčná rada/Editorial Board

Katarína BROCKOVÁ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Lubomír ČECH	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Samuel ČELOVSKÝ	University in Novi Sad, Serbia
Lenka FOJTÍKOVÁ	Technical University of Ostrava, Czech Republic
Tomáš GONGOL	Silesian University in Opava, Czech Republic
Jana ILIEVA	University of Tourism and Management in Skopje, Republic of Macedonia
Karol JANAS	Alexander Dubcek University in Trencin, Slovak Republic
Eva JANČIKOVÁ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Larisa KAPUSTINA	Ural State University of Economics, Russia
Kiyoshi KASAHARA	Rikkyo University, Japan
Rastislav KAZANSKÝ	Matej Bel University, Slovak Republic
Olyana KINDIBALIK	University of European Studies of Moldova, Republic of Moldova
Helena KOŠCIELNIAK	Technical University in Częstochowa, Poland
Milan KURUCZ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Ludmila LIPKOVÁ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Stanislav MRÁZ	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
POGÁTSA Zoltán	University of West Hungary, Hungary
František ŠKVRNDA	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic
Dalibor VLČEK	Matej Bel University, Slovak Republic
Tetyana ZUBRO	University of Economics in Bratislava, Slovak Republic

Výkonný redaktor/Managing Editor

Eva VLKOVÁ

Recenzenti/Reviewers

Lubomír Čech, Tatiana Damašková, Ľubica Harakaľová, Eva Jančíková, Milan Kurucz, Juraj Ondriaš, František Škvrnda, st.

Jazyková redakcia/Language editing: bez korektúry/no language editing

Vydavateľ/Publisher

Vydavateľstvo EKONÓM, Ekonomická univerzita v Bratislave
© Ekonomická univerzita v Bratislave, Fakulta medzinárodných vzťahov, 2021
IČO 00 399 957
ISSN 1339-3502

Issues in 2021

MARCH

JUNE

SEPTEMBER

DECEMBER

Obsah/Contents

Boj proti dezinformáciám týkajúcich sa pandémie koronavírusu na úrovni Európskej únie <i>Fight Against Disinformation Concerning Coronavirus Pandemas at European Union Level</i> <i>Radoslav Ivančík</i>	5
Perspektívy európskej migračnej politiky po migračnej vlně 2015 2. časť <i>Perspectives of the European Migration Policy after the Migration Wave of 2015</i> <i>Part 2</i> <i>Luboš Markovič</i>	16
Čínsko-indické vzťahy 6. časť: obdobie prvej Módiho vlády (júl 2017 – február 2018) <i>Sino-Indian Relations.</i> <i>Part 6 Period of the First Modi Government (July 2017 – February 2018)</i> <i>Peter Ondris</i>	26
Politický vývoj v Iraku v druhej polovici 70. rokov 20. storočia <i>The Political Development in Iraq in the Second Half of 1970s</i> <i>Karol Sorby ml.</i>	39

BOJ PROTI DEZINFORMÁCIAM TÝKAJÚCICH SA PANDÉMIE KORONAVÍRUSU NA ÚROVNI EURÓPSKEJ ÚNIE¹

FIGHT AGAINST DISINFORMATION CONCERNING CORONAVIRUS PANDEMAS AT EUROPEAN UNION LEVEL

Radoslav Ivancík

Akadémia Policajného zboru v Bratislave, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava,
Slovenská republika, e-mail: radoslav.ivancik@akademiapz.sk

Abstrakt: Súčasná koronakríza vyvolaná pandémiou koronavírusu spôsobujúceho ochorenie COVID-19 je pre celú ľudskú spoločnosť, ale najmä pre Európsku úniu zároveň aj dezinformačnou krízou. Je viac ako zrejmé, že informácie a manipulácia s informáciami týkajúcimi sa pandémie sa stali pre členské krajiny i pre EÚ ako celok bezpečnostným problémom. Aj preto je primárnym cieľom autora článku, s využitím relevantných metód interdisciplinárneho vedeckého výskumu, poukázať na nebezpečenstvo šírenia dezinformácií a konšpiračných teórií pre EÚ, ktoré sa, žiaľ, ešte viac zintenzívnilo s prepuknutím pandémie. V nadväznosti na to článok skúma príslušné reakcie EÚ, pričom sa sústreďuje najmä na toxický vplyv konšpiračných teórií na verejnú sféru EÚ. V závere autor prezentuje názor, že európska bezpečnosť a stabilita nespočíva len v zabezpečení obrany, ochrany a odolnosti spoločnosti voči dezinformáciám a najrôznejším konšpiračným teóriám, ale aj v navrhovaní preventívnych mechanizmov v konfrontácii s vonkajšími zdrojmi dezinformácií, ktoré ohrozujú Úniu a jej občanov.

Kľúčové slová: Európska únia, pandémia, koronavírus, dezinformácie, bezpečnosť

JEL klasifikácia: Z00

Abstract: The current corona crisis caused by the coronavirus-causing pandemic COVID-19 is also a disinformation crisis for the whole human society, but especially for the European Union. It is more than obvious that information and manipulation of information related to the pandemic have become a security issue for EU Member States and the Union as a whole. Therefore, the primary aim of the author, using relevant methods of interdisciplinary scientific research, is to point out the danger of the spread of disinformation and conspiracy theories for the EU, which unfortunately intensified with the outbreak of the pandemic, and to examine the relevant EU responses. Simultaneously, he focuses on the toxic impact of conspiracy theories on the EU public sphere. In conclusion, the author presents the view that European security and stability lies not only in ensuring society's defence, protection and resilience to disinformation and various conspiracy theories, but also in designing preventive mechanisms and confronting external sources of misinformation that threaten the Union and its citizens.

Key words: European Union, pandemic, coronavirus, disinformation, security

JEL Classification: Z00

Úvod

Svetové spoločenstvo je v súčasnosti veľmi tvrdo zasiahnuté prebiehajúcou globálnou pandémiou ochorenia COVID-19, ktorú spôsobuje prenos akútneho respiračného syndrómu zvaného SARS-CoV-2. Predmetný koronavírus bol prvý raz objavený v decembri 2019 v Číne,

¹ Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe Zmluvy č. APVV-20-0334.

v meste Wu-chan, v provincii Chu-pej. V nadväznosti na jeho rýchle šírenie do celého sveta Svetová zdravotnícka organizácia (ďalej len „WHO“) prehlásila 30. januára 2020 ochorenie za mimoriadnu udalosť verejného zdravia a 11. marca 2020 bola organizáciou vyhlásená pandémia tohto ochorenia.² Aktuálne bolo vo svete potvrdených viac ako 255 miliónov prípadov a viac ako 5,2 milióna úmrtí na COVID-19 vo viac ako 190 krajinách alebo regiónoch sveta.^{3,4}

Pandémia koronavírusu spôsobila najväčšiu globálnu spoločenskú aj ekonomickú recesiu od čias Veľkej hospodárskej krízy. Viedla nielen k poklesu ekonomických aktivít, ale aj k odloženiu alebo zrušeniu väčšiny športových, náboženských, politických a kultúrnych udalostí a k čiastočnému alebo úplnému zatvoreniu väčšiny vzdelávacích inštitúcií, ktoré boli nútené prejsť na dištančné vzdelávanie. Aj preto je bežne v médiách tento nepriaznivý stav označovaný ako koronakríza. Jej neoddeliteľnou súčasťou je obrovské množstvo najrôznejších dezinformácií a hoaxov o prebiehajúcej pandémii, ochorení, vakcinácii a pod., ktoré sa šíria predovšetkým prostredníctvom sociálnych sietí a masmédií.

Koronakríza je tak pre globálne spoločenstvo, ale zvlášť pre Európsku úniu (ďalej len „EÚ“, alebo „Únia“) zároveň aj dezinformačnou krízou. Je viac ako zrejmé, že informácie a manipulácia s informáciami týkajúcimi sa pandémie sa stali pre členské krajiny i EÚ ako celok bezpečnostným problémom. Aj preto je primárnym cieľom autora článku, s využitím relevantných metód interdisciplinárneho vedeckého výskumu, poukázať na nebezpečenstvo šírenia dezinformácií a konšpiračných teórií pre EÚ, ktoré sa ešte viac zintenzívnilo od prepuknutia pandémie COVID-19. V nadväznosti na to autor skúma príslušné reakcie Únie, pričom sa sústreďuje najmä na toxický vplyv konšpiračných teórií na verejnú sféru v EÚ. V závere tvrdí, že európska bezpečnosť a stabilita nespočíva len v zabezpečení obrany, ochrany a odolnosti spoločnosti voči dezinformáciám, hoaxom a konšpiračným teóriám, ale aj v navrhovaní preventívnych mechanizmov a v konfrontácii s vonkajšími zdrojmi dezinformácií, ktoré ohrozujú Úniu a jej občanov.

1 Východiská pre boj s dezinformáciami

Dezinformácie sú, podobne ako mnohé iné pojmy, definované rôzne. V súčasnosti neexistuje žiadne ich jednotné, unifikované a všeobecne akceptované definíčné vymedzenie a tak sa v literatúre môžeme stretnúť s pomerne veľkým množstvom rôznych definícií líšiacich sa predovšetkým tým, v akom odvetví či oblasti spoločnosti sa dezinformácie vyskytujú, resp. aplikujú. Napriek ich väčšej či menšej odlišnosti, spoločným rysom všetkých používaných definícií je fakt, že ide o úmyselnú modifikáciu poskytovaných informácií so zámerom ovplyvniť, oklamať či uviesť adresátov týchto informácií do omylu.

V slovenskom prostredí sú pomerne často využívané definície nachádzajúce sa v príslušných slovníkoch. Napríklad v Slovníku cudzích slov je dezinformácia vymedzená veľmi stručne ako „*nesprávna, vedome skreslená informácia*.“⁵ V Slovníku súčasného slovenského jazyka je už dezinformácia definovaná obširnejšie ako „*nepravdivá, vedome skreslená informácia, ktorej cieľom je ovplyvniť určitú skupinu ľudí, prípadne celú populáciu*.“⁶ V Slovníku pojmov z mediálnej výchovy sa uvádza, že „*dezinformácia je úmyselne nesprávna či skreslená informácia tajne implantovaná do informačnej sústavy oponenta so zámerom ovplyvniť potrebným smerom jeho aktivity*.“⁷

Národný bezpečnostný úrad na margo definovania dezinformácií uvádza, že tento pojem zatiaľ nebol v Slovenskej republike kodifikovaný, a preto sú v literatúre a príslušných

² Bližšie pozri: WHO. (2020): *WHO Coronavirus (COVID-19)*.

³ Worldmeter (2021): *Coronavirus*.

⁴ Pre porovnanie pozri tiež: JHUCRC (2021): Johns Hopkins University Coronavirus Resource Center.

⁵ Slovník cudzích slov (2015): *Dezinformácia*.

⁶ Slovník súčasného slovenského jazyka (2015): *Dezinformácia*.

⁷ Slovník pojmov z mediálnej výchovy (2020): *Dezinformácia*.

dokumentoch väčšinou uvedené definície prevzaté z odborných publikácií či oficiálnych európskych dokumentov, ktoré sú si podobné a vystihujú podstatu pojmu. Zároveň dodáva, že „dezinformácie môžu byť súčasťou širšieho procesu informačného ovplyvňovania, ktorý sa označuje pojmom informačné operácie.“⁸

V českom prostredí, v Sociologickej encyklopédii je dezinformácia definovaná ako „akákoľvek skreslená, falošná informácia, používaná s cieľom ovplyvniť jednotlivca aj určitú skupinu ľudí určitým žiaducim spôsobom. Väčšinou ide predovšetkým o vyvolanie dobrého či zlého dojmu o nejakej osobe, udalosti, diele, jave, rokovaní a pod. v záujme politickom, ideologickom alebo aj rýdzo súkromnom. Často je zameraná na ovplyvnenie verejnej mienky, pričom môže byť s takým zámerom už vytvorená, ale môže vzniknúť aj náhodne alebo za iným účelom, ktorý nemusí byť vyslovene dezinformačný (napr. keď je spôsobená vytrhnutím určitého oznámenia z pôvodného kontextu, resp. jeho zasadením do iného kontextu).“⁹

Ministerstvo vnútra Českej republiky na svojich webových stránkach označuje dezinformáciu za „šírenie zámerne nepravdivých informácií, obzvlášť štátnymi aktérmi alebo ich odnožami voči cudziemu štátu alebo voči médiám, s cieľom ovplyvniť rozhodovanie alebo názory tých, ktorí ich prijímajú.“¹⁰ Mleziva v tejto súvislosti dodáva, že „dezinformácia, ak má byť účinná, tak by mala obsahovať aj časť pravdivých informácií.“¹¹

Na doplnenie vyššie uvedených definícií možno uviesť, že v anglofónnom jazykovom prostredí sa môžeme stretnúť tiež s viacerými vymedzeniami pojmu dezinformácia. Napríklad v Oxfordskom anglickom výkladovom slovníku je dezinformácia definovaná stručne ako „úmyselne poskytovaná falošná informácia,“¹² v Cambridgeskom slovníku anglického jazyka ako „nepravdivá informácia šírená s cieľom oklamať ľudí,“¹³ a v MacMillanovom výkladovom slovníku ako „nepravdivá informácia, ktorá má presvedčiť ľudí, aby verili niečomu, čo v skutočnosti nie je pravda.“¹⁴

Lance a Livingstone definujú dezinformácie ako zámernú a systematickú manipuláciu s informáciami, ktoré klamú cieľové publikum s cieľom spôsobiť verejné škody, vytvoriť zisk a/alebo presadiť politické ciele.¹⁵ A hoci dezinformácie nie sú ničím novým, pretože sa objavovali už veľmi dávno (sú neoddeliteľnou súčasťou vývoja ľudstva), moderné informačno-komunikačné technológie a prostriedky ovplyvnili ich šírenie a vplyv. Joseph Nye na margo toho konštatoval: „To, čo je nové, nie je základný model ich šírenia, ale rýchlosť, akou sa dezinformácie dnes môžu šíriť a nížke náklady na ich šírenie.“¹⁶ Nedávny nárast digitálnych aktivít v dôsledku pandémie COVID-19 tento trend ešte zintenzívnil.

Dezinformácie sa pritom môžu objaviť v rôznych formách, manipulovať je možné s rôznymi formátmi, ako sú napríklad texty, obrázky alebo videá. Množstvo a stupeň nepravdivosti sa tiež môžu líšiť, od úplne vymysleného obsahu, cez dekontextualizované informácie, až po satiru, ktorá zámerne zavádza príjemcov.¹⁷ Zdrojom dezinformácií sú pritom dnes štátni aj neštátni aktéri. Nimi vyprodukované dezinformácie potom môžu šíriť organizácie, médiá aj jednotlivci vrátane verejných činiteľov. Digitálne kanály sú obzvlášť účinným

⁸ NBÚ. (2021): *Dezinformácie a informačné operácie*.

⁹ Sociologická encyklopédie (2017): *Dezinformácie*.

¹⁰ MV ČR. (2020): *Definice dezinformací a propagandy*.

¹¹ MLEZIVA, E. (2000): *Encyklopedie lži, podvádění a klamání s příklady a obrana proti nim*. Praha : Vyšehrad, 2000, s. 24.

¹² Oxford Learner's Dictionary (2021): *Disinformation*.

¹³ Cambridge Dictionary (2021): *Disinformation*.

¹⁴ MacMillan Dictionary (2021): *Disinformation*.

¹⁵ LANCE, B. W. – LIVINGSTON, S. (2018): The Disinformation Order: Disruptive Communication and the Decline of Democratic Institutions. In *European Journal of Communication*, 2018, roč. 33, č. 2, s. 124.

¹⁶ NYE, J. (2018): How Sharp Power Threatens Soft Power: The Right and Wrong Ways to Respond to Authoritarian Influence. In *Foreign Affairs*, 2018.

¹⁷ STAENDER, A. – HUMPRECHT, E. (2021): *Disinformation*. Zurich : University of Zurich, 2021, s. 1.

prostriedkom šírenia dezinformácií z dôvodu mechanizmov zosilnenia, ktoré predstavujú (napr. roboty, trolly, algoritmy, echo komory atď.).

Dezinformácie sa zhmotňujú v rôznych formách, najčastejšie ako:

- nepravdivé tvrdenia alebo tvrdenia bez uvedenia zdroja (tzv. nezdrojové tvrdenia),
- nedôveryhodné tvrdenia s uvedením zdrojov,
- nároky založené na nezdrojovaných alebo nedôveryhodných nárokoch,
- konšpiračné teórie.¹⁸

Dezinformácie ovplyvňujú obrovské množstvo ľudí, najmä však menšinové skupiny a darí sa im hlavne v sociálne nestabilnom prostredí so zraniteľnými mediálnymi ekosystémami a spornými inštitúciami. Príjem a prenos dezinformácií je tak veľmi úzko spätý s ich prostredím. Aj preto je čím ďalej tým dôležitejšia úloha online predpisov.

Zatiaľ čo literatúra o dezinformáciách a ich vplyve na ľudí, či už na jednotlivcov, sociálne skupiny alebo spoločnosť ako celok sa v posledných rokoch rozšírila, výskum v tejto oblasti je stále nie je dostatočne rozvinutý. Zatiaľ prevláda skôr teoretický, ako empirický výskum, najmä v Európe.¹⁹ Empirické štúdie sú však kľúčové na meranie a pochopenie účinku dezinformácií, napríklad o ich vplyve a účinku na volebné správanie. V tejto súvislosti si stačí spomenúť na masívne dezinformačné kampane pred prezidentskými voľbami v Spojených štátoch amerických v roku 2016 alebo pred referendum o vystúpení Spojeného kráľovstva z EÚ v tom istom roku. Meranie vplyvu takéhoto nestáleho javu je veľmi náročné, vyžaduje si využitie viacerých vedeckých metód, ktoré musia zohľadniť množstvo a kvalitu dezinformácií.

V literatúre zaoberajúcej sa vplyvom dezinformácií na spoločnosť sa objavujú dva základné prúdy. Prvý hovorí, že dezinformácie zvyšujú polarizáciu v spoločnosti, najmä v politicky straníckych líniiach, šírením rôznych škodlivých konšpiračných teórií, radikálnych a nadradených myšlienok, fóbií (napr. xenofóbie), cynizmu, rasizmu, nedôvery či mizogýnie a pod. Druhý hovorí, že dezinformácie prispievajú k zníženiu dôvery v médiá tzv. hlavného prúdu a vo verejné inštitúcie.²⁰ Podľa Fletchera „dezinformácie generujú vyššiu angažovanosť ako hlavné spravodajstvo, a to aj napriek menšiemu dosahu v porovnaní so zavedenými spravodajskými značkami.“²¹ Dezinformácie tak predstavujú bezpečnostnú hrozbu pre demokratické politické procesy tým, že narúšajú integritu volebných procesov a podkopávajú demokratické hodnoty, ktoré formujú verejné politiky, a to bez ohľadu na sektor či odvetvie spoločnosti.²²

Dezinformácie v ostatných rokoch čoraz viac priťahujú pozornosť aj vládnych aktérov, ktorí sa snažia reagovať na ich meniacu sa povahu. Za posledných päť rokov členské štáty EÚ vybavili Európsku službu pre vonkajšiu činnosť (ďalej len „ESVČ“) tromi regionálnymi pracovnými skupinami StratCom, ktoré sa zaoberajú dezinformáciami. V roku 2018 vydala EÚ komplexný akčný plán boja proti dezinformáciám. Opatrenia v ňom uvedené sa zameriavajú na rozvoj spoločenskej odolnosti prostredníctvom overovania faktov a verejnej diplomacie a spoliehajú sa na dobrovoľné dodržiavanie nezáväzných pravidiel.²³ Obmedzenia tohto prístupu sa však naplno prejavili počas pandémie COVID-19, kedy členské štáty Únie mali

¹⁸ BJOLA, C. – PAMMENT, J. (2016): Digital Containment: Revisiting Containment Strategy in the Digital Age. In *Global Affairs*, 2016, roč. 2, č. 2, s. 135.

¹⁹ TUCKER, J. A. a kol. (2018): Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature. In *Hewlett Foundation*, 2018, s. 15.

²⁰ LANCE, B. W. – LIVINGSTON, S. (2018): The Disinformation Order: Disruptive Communication and the Decline of Democratic Institutions. In *European Journal of Communication*, 2018, roč. 33, č. 2, s. 126-127.

²¹ FLETCHER, R. (2018): Measuring the Reach of 'Fake News' and Online Disinformation in Europe. In *Reuters Institute for the Study of Journalism*, 2018, s. 4-5.

²² BAYER, J. a kol. (2019): *Disinformation and Propaganda-Impact on the Functioning of the Rule of Law in the EU and Its Member States*. Brussels : Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Directorate General for Internal Policies of the European Union, 2019, s. 60-72.

²³ EÚ (2018): *Akčný plán boja proti dezinformáciám*. Brusel : Európska komisia, 2018.

problém kolektívne komunikovať a spoločne čeliť rastúcej „infodémii“. Odborníci vyzvali na prijatie účinných preventívnych opatrení a proaktívnu senzibilizáciu používateľov, najmä po úniku kontroverznej správy ESVČ, ktorá zvoní na poplach v súvislosti s dezinformačnými kampaňami vedenými Čínou a Ruskom.^{24, 25}

EÚ vydala 10. júna 2020 spoločné oznámenie o boji proti dezinformáciám COVID-19. Varuje pred „vážnymi dôsledkami“ falošných správ, konšpiračných teórií, nenávisťných prejavov a podvodov, ako aj operácií zahraničných aktérov a dezinformačných kampaní súvisiacich s COVID-19.²⁶ S ohľadom na túto skutočnosť požaduje prijať ďalší súbor opatrení s cieľom uľahčiť koordinovanú činnosť, zvýšiť zodpovednosť digitálnych platforiem, posilniť slobodu médií a zvýšiť povedomie, kritické myslenie a mediálnu gramotnosť. Je to síce správny, i keď trochu oneskorený krok dobrým smerom, ktorému ale chýbajú mu silné preventívne a zodpovedné mechanizmy. Opätovne tak podnecuje diskusiu o naliehavej potrebe chrániť informačný priestor Únie.

2 Šírenie konšpirácií súvisiacich s pandémiou koronavírusu

Krízy, akékoľvek, a koronakríza to len potvrdzuje, predstavujú veľmi vhodnú, živnú pôdu pre šírenie najrôznejších dezinformácií, konšpiračných teórií, hoaxov a fake news. Konšpiračné myslenie vyslovene prosperuje najmä vtedy, keď sa znepokojená verejnosť počas kríz snaží pochopiť vyvíjajúcu sa situáciu a zistiť, o čo vlastne ide. Konšpirácie síce otvárajú verejnosti diskurzívny priestor, ale môžu sa ukázať ako sebazničujúce. Viaceré prieskumy verejnej mienky potvrdili štatisticky významný negatívny vzťah medzi vierou v konšpiračné teórie týkajúce sa ochorenia COVID-19 a dodržiavaním pokynov v oblasti verejného zdravia. Potvrdilo sa, že čím silnejšia je náchylnosť ľudí v konšpiračné myslenie týkajúce sa koronavírusu, tým menšia je u týchto ľudí vôľa dodržiavať vládne nariadenia a ochota dávať sa testovať alebo sa dať zaočkovať.²⁷ Okrem rizika, ktoré predstavujú pre verejné zdravie, dezinformácie a rôzne konšpiračné príbehy zároveň podporujú nedôveru vo verejné inštitúcie a orgány, a tak potenciálne vytvárajú alebo zosilňujú nestabilitu v spoločnosti. Predstavujú silný stimul pre niektorých cudzích štátnych aktérov, aby využívali dezinformácie proti svojim súperom, aj keď významnú časť dezinformačného a konšpiračného obsahu v skutočnosti vytvárajú a propagujú samotní členovia verejnosti, ktorí zdieľajú svoje názory alebo spravodajské články a videá podporujúce „ich vec“. Takéto správanie, žiaľ, významným spôsobom komplikuje úsilie v boji proti konšpiračným dezinformáciám.

Pandémia COVID-19 priniesla široké spektrum najrôznejších dezinformácií, ktoré pritiahli pozornosť médií. Medzi nich patria napríklad tie, ktoré tvrdia, že technológie 5G potláčajú imunitný systém ľudí, a tým ich robia zraniteľnejšími voči koronavírusu,²⁸ alebo tie, ktoré tvrdia, že vakcíny proti koronavírusu obsahujú nanočipy, prostredníctvom ktorých budú ľudia všade sledovaní a monitorovaní.^{29, 30} Po ich zverejnení sa statusy na sociálnej sieti Twitter zvýšili až päťnásobne, čo odhaľuje ako rýchlo sa takéto a podobné dezinformácie môžu šíriť.

²⁴ EMMOTT, R. (2020): Russia Deploying Coronavirus Disinformation to Sow Panic in West, EU Document Says. In *Reuters*, 2020.

²⁵ EÚ (2020): *EEAS Special Report on the Narratives and Disinformation around the COVID-19/Coronavirus Pandemic: questions/answers*. Brusel : Európsky parlament, 2020.

²⁶ EÚ (2020): *European Commission and High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy. Tackling COVID-19 Disinformation — Getting the Facts Right*. Brusel : Európska komisia, 2020, s. 2.

²⁷ FREEMAN, D. a kol. (2020): Coronavirus Conspiracy Beliefs, Mistrust, and Compliance with Government Guidelines. In *Psychological Medicine*, 2020.

²⁸ WASSIM, A. a kol. (2020): Four Experts Investigate How the 5G Coronavirus Conspiracy Theory Began. In *The Conversation*, 2020.

²⁹ PLIEŠOVSKÝ, R. (2021): Videli ste už schému nanočipu z vakcíny Pfizer? In *Techbox*, 2021.

³⁰ REITER, M. (2021): Chcú nás začipovať? A môže za to Pfizer a 5G? In *TouchIT*, 2021.

Diskurzívna komunita propagujúca dezinformácie okolo 5G a koronavírusu dozrela do apríla natoľko, že dosiahla rovnakú veľkosť ako komunita podporujúca karanténne opatrenia vrátane akcie EÚ.³¹ Z komunikačného hľadiska to malo dva dôležité dôsledky. Po prvé to znamenalo, že posolstvá týkajúce sa ochrany zdravia, ktoré sa úrady pokúšali sprostredkovať verejnosti, boli čoraz viac napádané. Po druhé, verejným orgánom to sťažilo možnosti odhaliť a spochybníť šírené dezinformácie bez toho, aby riskovali ďalšie zosilnenie ich posolstva. Dezinformácie a konšpirácie totiž verejnosť prijíma nie pre ich faktickú hodnotu, ale pre ich schopnosť poskytnúť (falošný) pocit uistenia v časoch neistoty. Odhaľovanie založené na faktoch v takomto prípade riskuje zvýšenie ich viditeľnosti bez toho, aby to nevyhnutne oslabilo ich príťažlivosť.

Prípád dezinformácií týkajúcich sa škodlivého vplyvu 5G na imunitu ľudí a nanočipov vo vakcínach proti COVID-19, ako aj ostatných vyprodukovaných v súvislosti s pandemiou koronavírusu ešte viac odhaľuje dilemu, ktorej čelí EÚ vo svojej strategickej komunikácii. Niektorí môžu namietat', že konšpirácie majú krátke trvanie a nemusia mať nutne dlhodobý vplyv na verejnú sféru. Digitálne médiá však prepísali pravidlá masovej komunikácie, a preto zraniteľnosť voči toxickým dezinformáciám už nemožno ignorovať, zvlášť ak ide o otázky verejného zdravia. Hoci špecifický obsah konšpiračných teórií nemusí pretrvávajúť, ich masové šírenie prostredníctvom sociálnych sietí môže zabezpečiť ich trvalejší efekt, pestovanie a podporu medzi širokou verejnosťou, čo má následný priamy negatívny vplyv na demokratické systémy, ako aj ich schopnosť reagovať a prispôbiť situácii sa v čase krízy.³²

Prípád dezinformácií a konšpirácií súvisiacich s ochorením COVID-19 ponúka EÚ niekoľko dôležitých ponaučení o tom, ako možno podobným formám digitálnych dezinformácií zabrániť, aby v budúcnosti negatívne neovplyvňovali jej verejnú sféru. Bude si to vyžadovať dôsledné monitorovanie online priestoru, aby bolo možné rýchlo odhaliť konšpiračné príbehy s najsilnejším rušivým potenciálom, a to najmä laminácie, ktoré pomáhajú rozširovať ich tematický obsah. Bude si to vyžadovať aj osobitnú starostlivosť, aby EÚ neohrozila svoje základné hodnoty a normatívnu moc v boji proti online dezinformáciám, najmä pokiaľ ide o pravdivosť predbežného oznámenia a primeranosť odpovede. Zatiaľ čo v autoritárskych režimoch sú dezinformácie a verejná diplomacia často prepojené, pre EÚ to v žiadnom prípade nemôže byť alternatíva.

Aj keď tieto opatrenia môžu krátkodobo pomôcť obmedziť šírenie dezinformácií, z dlhodobého hľadiska by sa malo vyvíjať systematickejšie úsilie (napr. zvýšenie mediálnej gramotnosti, vzdelávacie kampane, podpora kvalitnej žurnalistiky), aby sa podporila odolnosť spoločnosť, pretože, ako v tejto súvislosti poznamenal vysoký predstaviteľ EÚ Josep Borrell: „Dezinformácie v časoch koronavírusu môžu zabíjať.“³³ Digitálnu propagandu možno teda považovať za akýsi vonkajší „vírus“, ktorý napáda „informačný orgán“ cieľovej skupiny krajiny, únie a potom využíva „chemickú mašinériu“ hostiteľa, aby sa udržal pri živote. Proaktívne opatrenia zohrávajú úlohu antivírusových liekov, ktoré síce vírus nezničia, ale bránia jeho rozvoju. Kognitívna odolnosť na druhej strane funguje ako vakcína a snaží sa produkovať dostatok protilátok, aby sa dalo zabrániť ďalším „vírusovým infekciám“.³⁴

³¹ EÚ (2020): *The Common EU schému nanočipu z vakcíny Pfizer?* In *Techbox*, 2021.

³¹ REITER, M. (2021): *Chcú nás začipovať? A môže za to Pfizer a 5G?* In *TouchIT*, 2021.

³¹ EÚ (2020): *The Common EU Response to COVID-19*. Brusel : Európska únia, 2020.

³² MCKAY, S. – TENOVE, C. (2020): *Disinformation as a Threat to Deliberative Democracy*. In *Political Research Quarterly*, 2020, roč. 74, č. 1, s. 10.

³³ EÚ (2020): *Coronavirus: EU Strengthens Action to Tackle Disinformation*. Brusel : Európska komisia, 2020.

³⁴ BJOLA, C. – PAPADAKIS, K. (2020): *Digital Propaganda, Counterpublics and the Disruption of the Public Sphere: The Finnish Approach to Building Digital Resilience*. In *Cambridge Review of International Affairs*, 2020, s. 6.

3 Geopolitické dimenzie pandémie

Zatiaľ čo prípady „škodlivého vplyvu 5G“ a „nanočipov vo vakcínach“ zdôrazňujú vnútorné nebezpečenstvo dezinformácií a potrebu kognitívnej odolnosti, v tejto súvislosti si je nutné uvedomiť, resp. upozorniť na to, že takéto hrozby posilňujú externí aktéri, ktorí sa zapájajú do súťaže v oblasti verejnej diplomacie a snažia sa o geopolitické zisky. Hlavné svetové mocnosti a ich najvyšší predstavitelia spolitizovali koronakrízu, čo poukazuje na veľmi tenkú hranicu medzi verejnou diplomaciou a dezinformáciami. Priame a otvorené útoky na medzinárodné inštitúcie a zvládanie pandémie nielenže podkopali komunikáciu EÚ, ale ukázali aj ochotu hlavných mocností pandémie na domáce účely. Budúcnosť európskej stability teda nespočíva len v zabezpečení odolnosti spoločnosti voči dezinformáciám a najrôznejším konšpiračným teóriám, hoaxom a fake news, ale aj v konfrontácii s vonkajšími kampaňami verejnej diplomacie, ktoré ohrozujú zdravie Európanov a zároveň aj geopolitickú a geoeconomickú silu Únie.

V januári a februári 2020 Nemecko spolu s Francúzskom, Lotyšskom, Estónskom a dokonca aj Talianskom poslali do Číny viac ako 30 ton ochranných prostriedkov na podporu vládneho boja proti vírusu. Podpora EÚ a jej členských štátov sa však nedostala na titulky novín a ich reakcia bola namiesto toho silne kritizovaná.³⁵ Naproti tomu poskytovanie zdravotníckeho materiálu zo strany Číny a Ruska európskym krajinám zasiahnutým krízou, ako je Grécko, Taliansko a Srbsko, bolo verejne široko prezentované a propagované.³⁶ Tento zdanlivo obyčajný nástroj verejnej diplomacie má silné geopolitické dôsledky. Prostredníctvom „diplomacie masky“ sa Čína snaží vykresliť ako humanitárny partner a globálny vodca a posilniť svoju politickú a ekonomickú oporu v zraniteľných častiach Európy. Zameriava sa aj na domácu spotrebu, čím posilňuje posolstvo, že krízu má pod kontrolou, a bráni sa kritike vlastného zaobchádzania s vírusom.

Čínsku diplomaciu masiek privítali niektorí lídri v strategickom susedstve EÚ s nadšením, čoho príkladom je prípad srbského prezidenta Vučića, ktorý priamo a otvorene postavil čínsku podporu do kontrastu s nedostatkom „európskej solidarity“.³⁷ Politizácia európskej solidarity alebo jej nedostatok sa potom skutočne dotýka základnej premisy európskeho projektu a predstavuje kľúčovú výzvu pre európsku odolnosť voči dezinformáciám. Z tohto dôvodu je tiež ľahkým cieľom ovplyvňujúcich kampaní, čo dokazuje ich používanie euroskeptikami a vonkajšími aktérmi. V Nemecku sa napríklad objavili pravicové a ľavicové konšpiračné teórie o plánoch vlády využiť koronakrízu na posilnenie svojich právomocí,³⁸ čo poukazuje na nebezpečné kombinované účinky vnútorných a vonkajších dezinformácií.

Bez ohľadu na vyvolaný dojem, že európske inštitúcie boli pomalé v dodávaní zdravotníckeho vybavenia, európska odozva na pandémiu bola značná – avšak odkaz neprekonal konkurenčné diskusie o nedostatku európskej solidarity alebo reakcie. Aj keď je úsilie EÚ o strategickú komunikáciu chvályhodné, najmä pokrytie dezinformácií súvisiacich s koronakrízou zo strany East StratCom Task Force, ich vplyv v informačnom boji nie je ani zďaleka jasný. Keď sa odvolával na tím zaoberajúci sa prokremel'skými dezinformáciami, vysoký predstaviteľ ESVČ Josep Borell už minulý rok varoval: „Potrebujeme podobnú, ale

³⁵ GREER, S. L. (2020): How Did the E.U. Get the Coronavirus so Wrong? In *The New York Times*, 2020.

³⁶ SYLVERS, E. – PANCEVSKI, B. (2020): Chinese Doctors and Supplies Arrive in Italy. In *The Wall Street Journal*, 2020.

³⁷ Euractiv (2020): Serbia Sets the Stage for Beijing's Mask Diplomacy'. In *Euractiv with AFP (Agence France-Presse)*, 2020.

³⁸ GOBNER, C. (2020): Anti-Lockdown Protests in Germany Infiltrated by Far-Right Extremists. In *Euractiv*, 2020.

*prispôsobivejšiu kapacitu, aby sme sa mohli vysporiadať s ďalšími hlavnými vyzývateľmi našich prístupov, ako je Čína. Sú oveľa múdrejší, oveľa bystrejší.“*³⁹

Zároveň si „korónová diplomacia“ vybrala ďalšiu daň na transatlantických vzťahoch, globálnom riadení a multilateralizme. EÚ sa ocitla v krížovej palbe protiargumentov USA a Číny o kríze, úlohe Svetovej zdravotníckej organizácie a paralýze Bezpečnostnej rady OSN, skupiny G7 a skupiny G20. Podľa Borrella je jasné, že koronakríza zdôraznila potrebu multidimenzionálneho prístupu ku „korónovej diplomacii“, ktorej základom je „geopolitický prvok vrátane boja o vplyv prostredníctvom dezinformácií.“⁴⁰ Na druhej strane, nedostatok vedúceho postavenia USA v tejto kríze predstavuje pre EÚ príležitosť vymaniť sa z ich tieňa a presadiť sa ako globálny hráč zaujímavými vedúce postavenie v kritických časoch.

Záver

Pandémia koronavírusu spôsobujúca ochorenie COVID-19 – koronakríza – naplno potvrdila, že dezinformácie predstavujú vážnu hrozbu nielen pre európsku solidaritu a demokraciu, dôveru verejnosti v inštitúcie a spoločenskú bezpečnosť a stabilitu, ale aj pre zdravie Európanov a geopolitickú a geoeconomickú silu Európy. Okrem toho odhalila tenkú hranicu medzi verejnou diplomaciou a škodlivými dezinformáciami, ktorú bude musieť EÚ vyladiť vo svojej strategickej komunikačnej politike.

Konšpiračné teórie sú obzvlášť toxickým druhom dezinformácií. Ich šírenie je internalizované verejnosťou a posilňované vonkajšími aktérmi – geopolitickými súpermi EÚ. Rýchlo sa šíria, najmä na sociálnych sieťach a je mimoriadne ťažké ich zadržať. Rozmach rôznych zavádzajúcich, klamlivých teórií súvisiacich s COVID-19, ako sú napríklad vyššie uvedené dezinformácie ohľadom 5G a nanočipov vo vakcínach, poukazuje na to, aké nebezpečenstvo predstavujú. Okrem toho, externí aktéri, ako napríklad Čína, využili nedostatočnú strategickú komunikáciu EÚ najmä v začiatkoch po prepuknutí pandémie tým, že posilnili presvedčenie o sprisahaní a aktívne propagovali svoj vlastný príbeh o pandémie v Európe. Takýto vývoj preto treba brať z uvedených dôvodov veľmi vážne, hlavne vzhľadom na jeho závažné geopolitické a geoeconomické dôsledky.

Je tiež nutné, aby EÚ a jej predstavitelia prehodnotili úijnú strategickú komunikačnú politiku. Investovanie do odolnosti spoločnosti voči dezinformáciám prostredníctvom mediálnej gramotnosti, vzdelávacích kampaní a podpory kvalitnej žurnalistiky by malo zostať v tejto oblasti prioritou. Záväzné, eticky riadené preventívne opatrenia schopné zadržať a neutralizovať dezinformačné kampane a operácie vonkajších aktérov, predovšetkým geopolitických súperov Únie, sú však v súčasnosti nedostatočné, preto je nevyhnutné popracovať na ich zdokonalení.

Použitá literatúra:

1. ANDRASSY, V. – GREGA, M. (2015): Možnosti optimalizácie informačných systémov v bezpečnostnom systéme. In *Košická bezpečnostná revue*, 2015, roč. 5, č. 2, s. 11-18. ISSN 1338-4880.
2. BAYER, J. a kol. (2019): *Disinformation and Propaganda-Impact on the Functioning of the Rule of Law in the EU and Its Member States*. Brussels : Policy Department for Citizens' Rights and Constitutional Affairs, Directorate General for Internal Policies of the European Union, 2019. [online] [cit. 20. 11. 2021] Dostupné na internete:

³⁹ BECHEV, D. a kol. (2020): Is China Winning the Coronavirus Response Narrative in the EU? In *Atlantic Council*, 2020.

⁴⁰ EÚ (2020): *EU HRVP Josep Borrell: The Coronavirus Pandemic and the New World It Is Creating*. Brusel : Európska služba pre vonkajšiu činnosť, 2020.

- <http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2019/608864/IPOL_STU2019_608864_EN.pdf>
3. BECHEV, D. a kol. (2020): Is China Winning the Coronavirus Response Narrative in the EU? In *Atlantic Council*, 2020. [online] [cit. 21. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://www.atlanticcouncil.org/blogs/>>
 4. BJOLA, C. – PAMMENT, J. (2016): Digital Containment: Revisiting Containment Strategy in the Digital Age. In *Global Affairs*, 2016, roč. 2, č. 2, s. 131-142. ISSN 2334-0479.
 5. BJOLA, C. – PAPADAKIS, K. (2020): Digital Propaganda, Counterpublics and the Disruption of the Public Sphere: The Finnish Approach to Building Digital Resilience. In *Cambridge Review of International Affairs*, 2020, roč. 33, č. 1, s. 1-29. ISSN 1474-449X. [online] [cit. 21. 11. 2021] Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/338411032_Digital_propaganda_counterpublics_and_the_disruption_of_the_public_sphere_the_Finnish_approach_to_building_digital_resilience>
 6. EMMOTT, R. (2020): Russia Deploying Coronavirus Disinformation to Sow Panic in West, EU Document Says. In *Reuters*, 2020. [online] [cit. 20. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://uk.reuters.com/article/uk-health-coronavirus-disinformation/russia-deploying-coronavirus-disinformation-to-sow-panic-in-west-eu-document-says-idUKKBN215189>>
 7. EÚ (2018): *Akčný plán boja proti dezinformáciám*. Brusel : Európska komisia, 2018. [online] [cit. 20. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018JC0036&from=SK>>
 8. EÚ (2020): *Coronavirus: EU Strengthens Action to Tackle Disinformation*. Brusel : Európska komisia, 2020. [online] [cit. 21. 11. 2021] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_20_1006>
 9. EÚ (2020): *EEAS Special Report on the Narratives and Disinformation around the COVID-19/Coronavirus Pandemic: questions/answers*. Brusel : Európsky parlament, 2020. [online] [cit. 20. 11. 2021] Dostupné na internete: <https://multimedia.europarl.europa.eu/en/eeas-special-report-on-the-narratives-and-disinformation-around-the-covid-19coronavirus-pandemic_I190129-V_v>
 10. EÚ (2020): *EU HRVP Josep Borrell: The Coronavirus Pandemic and the New World It Is Creating*. Brusel : Európska služba pre vonkajšiu činnosť, 2020. [online] [cit. 22. 11. 2021] Dostupné na internete: <https://eeas.europa.eu/delegations/china/76401/eu-hrvp-josep-borrell-coronavirus-pandemic-and-new-world-it-creating_en>
 11. EÚ (2020): *European Commission and High Representative of the European Union for Foreign Affairs and Security Policy. Tackling COVID-19 Disinformation — Getting the Facts Right*. Brusel : Európska komisia, 2020. [online] [cit. 20. 11. 2021] Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/communication-tackling-covid-19-disinformation-getting-facts-right_en.pdf>
 12. EÚ (2020): *The Common EU Response to COVID-19*. Brusel : Európska únia, 2020. [online] [cit. 21. 11. 2021] Dostupné na internete: <https://europa.eu/european-union/coronavirus-response_en>
 13. Euractiv (2020): Serbia Sets the Stage for Beijing’s Mask Diplomacy’. In *Euractiv with AFP (Agence France-Presse)*, 2020. [online] [cit. 21. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://www.euractiv.com/section/china/news/serbia-sets-the-stage-for-beijings-mask-diplomacy/>>
 14. FLETCHER, R. (2018): Measuring the Reach of ‘Fake News’ and Online Disinformation in Europe. In *Reuters Institute for the Study of Journalism*, 2018. [online] [cit. 20. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/>>

- default/files/2018-20/Measuring%20the%20reach%20of%20fake%20news%20and%20online%20distribution%20in%20Europe%20CORRECT%20FLAG.pdf>
15. FREEMAN, D. a kol. (2020): Coronavirus Conspiracy Beliefs, Mistrust, and Compliance with Government Guidelines. In *Psychological Medicine*, 2020, s. 1-30. [online] [cit. 21. 11. 2021] Dostupné na internete: <https://www.researchgate.net/publication/341551278_Coronavirus_Conspiracy_Beliefs_Mistrust_and_Compliance_with_Government_Guidelines_in_England>
 16. GOßNER, C. (2020): Anti-Lockdown Protests in Germany Infiltrated by Far-Right Extremists. In *Euractiv*, 2020. [online] [cit. 21. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://www.euractiv.com/section/coronavirus/news/anti-lockdown-protests-in-germany-infiltrated-by-far-right-extremists/>>
 17. GREER, S. L. (2020): How Did the E.U. Get the Coronavirus so Wrong? In *The New York Times*, 2020. [online] [cit. 21. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://www.nytimes.com/2020/04/06/opinion/europe-coronavirus.html>>
 18. GREGA, M. – ŽENTEK, M. – NEČAS, P. (2020): Security Threats Versus New Areas and Approaches of the Cyber Synthetic Environment. In FABIÁN, K. – BEŇUŠKA, T. (eds.): *Analysis of Social Network Security. Threats in the Cyberspace*, 2020, s. 172-233. Krakov : University of Public and Individual Security „Apeiron” in Krakow. ISBN 978-83-64035-70-8.
 19. KAZANSKÝ, R. (2020): The Conflict in Cyberspace – Definitions Frame. In FABIÁN, K. – BEŇUŠKA, T. (eds.): *Analysis of Social Network Security. Threats in the Cyberspace.*, 2020, s. 32-68. Krakov : University of Public and Individual Security „Apeiron” in Krakow. ISBN 978-83-64035-70-8.
 20. LANCE, B. W. – LIVINGSTON, S. (2018): The Disinformation Order: Disruptive Communication and the Decline of Democratic Institutions. In *European Journal of Communication*, 2018, roč. 33, č. 2, s. 122-139. ISSN 1460-3705.
 21. MAJCHÚT, I. (2021): Alternatívne spôsoby formovania bezpečnosti človeka. In *Vojenská reflexie*, 2021, roč. 16, s. 6-22. ISSN 1336-9202.
 22. McKAY, S. – TENOVE, C. (2020): Disinformation as a Threat to Deliberative Democracy. In *Political Research Quarterly*, 2020, roč. 74, č. 1, s. 1-15. ISSN 1938-274X. [online] [cit. 21. 11. 2021] Dostupné na: <https://www.researchgate.net/publication/342691962_Disinformation_as_a_Threat_to_Deliberative_Democracy>
 23. NYE, J. (2018): How Sharp Power Threatens Soft Power: The Right and Wrong Ways to Respond to Authoritarian Influence. In *Foreign Affairs*, 2018. [online] [cit. 19. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://www.foreignaffairs.com/articles/china/2018-01-24/how-sharp-power-threatens-soft-power>>
 24. PLIEŠOVSKÝ, R. (2021): Videli ste už schému nanočipu z vakcíny Pfizer? In *Techbox*, 2021. [online] [cit. 21. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://techbox.dennikn.sk/temy/videli-ste-schemu-nanocipu-z-vakciny-pfizer/>>
 25. REITER, M. (2021): Chcú nás začipovať? A môže za to Pfizer a 5G? In *TouchIT*, 2021. [online] [cit. 21. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://touchit.sk/chcu-nas-zacipovat-a-moze-za-to-pfizer-a-5g-tu-su-nase-odpovede/357432>>
 26. RÉVESZOVÁ, L. 2020. Rastúci trend šírenia poplašných správ - Hoaxov. In *Aktuálne výzvy kybernetickej bezpečnosti (Special Edition 2020) : zborník príspevkov z vedeckej konferencie s medzinárodnou účasťou*. Bratislava : Akadémia Policajného zboru, 2020, s. 125-138. ISBN 978-80-8040-819-3.

27. STAENDER, A. – HUMPRECHT, E. (2021): *Types (Disinformation)*. Zurich : University of Zurich, 2021 [online] [cit. 19. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://www.hope.uzh.ch/doca/article/view/4e>>
28. SYLVERS, E. – PANCEVSKI, B. (2020): Chinese Doctors and Supplies Arrive in Italy. In *The Wall Street Journal*, 2020. [online] [cit. 21. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://www.wsj.com/articles/chinese-doctors-and-supplies-arrive-in-italy-11584564673>>
29. TUCKER, J. A. a kol. (2018): Social Media, Political Polarization, and Political Disinformation: A Review of the Scientific Literature. In *Hewlett Foundation*, 2018. [online] [cit. 19. 11. 2021] Dostupné na internete: <<https://hewlett.org/wp-content/uploads/2018/03/Social-Media-Political-Polarization-and-Political-Disinformation-Literature-Review.pdf>>
30. WASSIM, A. a kol. (2020): Four Experts Investigate How the 5G Coronavirus Conspiracy Theory Began. In *The Conversation*, 2020. [online] [cit. 21.11.2021] Dostupné na internete: <<https://theconversation.com/four-experts-investigate-how-the-5gcoronavirus-conspiracy-theory-began-139137>>

Kontakt:

plk. gšt. v. z. Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD., MBA, MSc.

Akadémia Policajného zboru v Bratislave

Sklabinská 1

835 17 Bratislava

Slovenská republika

radoslav.ivancik@akademiapz.sk

**PERSPEKTÍVY EURÓPSKEJ MIGRAČNEJ POLITIKY
PO MIGRAČNEJ VLNE 2015¹
ČASŤ 2**

**PERSPECTIVES OF THE EUROPEAN MIGRATION POLICY
AFTER THE MIGRATION WAVE OF 2015
PART 2**

Luboš Markovič

Filozofická fakulta, Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, Moyzesova 9, 040 01 Košice,
Slovenská republika, e-mail: lubos.markovic@gmail.com

Abstrakt: Druhá časť článku nadväzuje na prijaté opatrenia Európskej únie, ktoré autor popísal v prvej časti. Zaoberá sa návrhom bodového systému a jeho implementáciou do európskej migračnej politiky a stabilizáciou rizikových regiónov, odkiaľ prichádza najväčší počet migrantov.

Cieľom článku je analýza možných predikcií európskej migračnej politiky po migračnej vlne v roku 2015. Autor článku dedukuje možný scenár európskej migračnej politiky na základe rozboru prijatých opatrení proti zastaveniu neregulovaného prílivu imigrantov na územie Európskej únie a rozboru vyjadrení jej hlavných politických predstaviteľov a európskych lídrov.

Článok poskytuje ucelený prehľad o prijatých opatreniach Európskej únie bezprostredne po enormnom náraste imigrantov z tretích krajín. Za najefektívnejšiu prevenciu proti ďalším možným migračným vlnám autor považuje politickú stabilizáciu Líbyie a Sýrie, dvoch tranzitných štátov, cez ktoré smerujú hlavné migračné trasy do Európy. V článku je použitá analytická metóda výskumu, ktorou autor po rozbere dát dospel k záverom a možným budúcim smerovaniam európskej migračnej politiky. Komparatívna metóda bola použitá predovšetkým pri návrhu bodového systému, ktorého implementáciu do spoločnej európskej migračnej politiky autor považuje za vhodnú inšpiráciu.

Kľúčové slová: migrácia, migračná kríza, migračná politika, Líbya, Sýria

JEL: F22, O15, Y80

Abstract: The second part of the article follows the measures taken by the European Union, which the author described in the first part. It deals with the design of a points-based system and its implementation into the European migration policy, and the stabilization of high-risk regions, where the largest number of migrants comes from.

The aim of the present article is to analyse possible predictions of the European migration policy after the migration wave in 2015. The author of the article deduces a possible scenario of the European migration policy on the basis of an analysis of measures taken against stopping the unregulated influx of immigrants into the territory of the European Union and on an analysis of the statements of its chief political representatives and European leaders.

The article provides a comprehensive overview of the measures taken by the European Union immediately after the enormous increase in the number of immigrants from third countries. The author considers the political stabilisation of Libya and Syria, the two transit states through which the main migration routes to Europe lead, to be the most effective prevention against further possible migratory waves. The present article applies the analytical method of research; after analysing the data, the author reaches conclusions and

¹ Článok obsahuje vedecké výstupy z rigorózneho práca autora.

possible future directions of the European migration policy. The comparative method was used mainly in the design of a points-based system, whose implementation into the common European migration policy the author considers appropriate.

Key words: migration, migration crisis, migration policy, Libya, Syria

JEL: F22, O15, Y80

1 Bodový systém (Points Based System)

Jednou z alternatív pre migračnú politiku EÚ, by mohlo byť zavedenie tzv. bodového imigračného systému. Cieľom tohto systému je vpúšťať imigrantov na svoje územie len v prípade potreby a uplatnenia sa na trhu práce.

Kanada bola prvá, kto do praxe uviedol bodový systém (1967). Kanadský migračný systém sa zameriava na ľudský kapitál. Rozlišuje medzi kvalifikovanými pracovníkmi a inými prisťahovalcami.² Aby človek získal povolenie pre prisťahovalectvo v Kanade, musí získať minimálne 67 bodov zo 100. Za ovládanie jazyka je maximálne 28 bodov, za vzdelanie maximálne 25 bodov, za predchádzajúce pracovné skúsenosti 15 bodov, za vek 12 bodov (uprednostňovaní sú ľudia vo veku 18 – 35 rokov), za pracovnú zmluvu v Kanade 10 bodov, za adaptabilitu (napríklad príbuzenstvo v Kanade, partner pracujúci v Kanade) maximálne 10 bodov.³

Austrália po vzore Kanady uviedla migračný bodový systém do praxe v roku 1972 a je založený na podobných princípoch s cieľom nájsť perspektívneho migranta uplatniteľného na trhu práce. Austrália si zakladá ešte na tzv. „charakterovom teste“ pre prisťahovalcov, ktorého cieľom je vylúčenie z vízového konania kohokoľvek, kto má podstatný záznam v registri trestov a mohol by predstavovať nebezpečenstvo pre „austrálsku komunitu“.⁴

Po vystúpení Veľkej Británie z EÚ (31. januára 2020), Spojené kráľovstvo začalo zavádzať do svojej migračnej politiky bodový systém s cieľom prilákať vysokokvalifikovaných pracovníkov. Od 1. januára 2021 sa má podľa imigračného zákona zaobchádzať s členmi EÚ rovnako ako s občanmi tretích krajín.

Novým prvkom v bodovom systéme oproti Austrálii a Kanade je zavedenie platových a kvalifikačných limitov. Kandidát o udelenie víz bude musieť predložiť pracovnú zmluvu, ktorej ročná mzda bude bodovo hodnotená. Podmienka na udelenie víz je minimum 70 bodov.

V prípade nízkokvalifikovaných pracovných miest sa rozhodla Veľká Británia urobiť pilotný projekt v oblasti poľnohospodárstva, kde pracovné miesta rozšírila na 10 000 miest. V prípade nízkokvalifikovaných miest by malo ísť skôr o projekty v podpore mobility mládeže a v rámci bilaterálnych dohôd medzi Veľkou Britániou a iným štátmi. V tomto ohľade má vláda poskytnúť istú flexibilitu zamestnávateľom v zamestnávaní jednotlivcov s nízkou kvalifikáciou. Na študentov sa tiež bude vzťahovať bodový systém. Požadované body dosiahnu ak preukážu, že hovoria po anglicky, sú schopní živiť sa počas štúdia a predložia ponuku od vzdelávacej inštitúcie. Pre špeciálne povolania ako inovátori, náboženský pracovníci, športovci, umelci sa budú vzťahovať iné prisťahovalecké pravidlá.⁵

Základný bodový systém by mal byť rozdelený do piatich úrovní a na každú jednu úroveň sa budú vzťahovať iné podmienky.

1. úroveň – vysokokvalifikovaní migranti
2. úroveň – kvalifikovaní migranti s pracovnou ponukou
3. úroveň – nízkokvalifikovaná pracovná sila
4. úroveň – študenti

² DONALD, ADAM: Immigration points-based systems compared.

³ Government of Canada: Six selection factors – Federal Skilled Worker Program (Express Entry).

⁴ DONALD: Ref. 2.

⁵ GOV-UK: The UK's points-based immigration system: policy statement.

5. úroveň – mobilita mládeže a dočasní pracovníci

V praxi bude zavedenie bodového systému znamenať, že kvôli potrebe preukázať „sponzorstvo“ zohrávajú v rámci celého systému najdôležitejšiu úlohu zamestnávateľa a vzdelávacie inštitúcie. Tí, ak budú chcieť do Británie priviesť cudzinca za účelom práce alebo štúdia, budú sa musieť zapísať do registra sponzorov a požiadať o oprávnenie. Sponzor musí byť zákonnou organizáciou s pôsobnosťou práva Spojeného kráľovstva a nesmie existovať dôvod domnievať sa, že organizácia je hrozbou pre reguláciu imigrácie.⁶ V rámci prístahovaleckého systému bude zavedený systém, ktorý zamedzí vstup na územie Británie ľuďom, ktorí by mohli pre britskú spoločnosť predstavovať nebezpečenstvo, t. z. vylúčenie ľudí s kriminálnou minulosťou.⁷

Vzhľadom na stále prebiehajúce rokovania o budúcich vzťahoch s EÚ, konečná podoba budúceho migračného systému nemusí byť definitívna alebo môžu nastať v tomto systéme v budúcnosti zmeny, hlavne vo vzťahu k občanom EÚ, no v súčasnosti to vyzerá tak, že Veľká Británia nemieni robiť žiaden rozdiel medzi ľuďmi z členských krajín EÚ a občanmi tretích krajín.

Bodový systém by mohol byť inšpiráciou EÚ v oblasti migračnej politiky, vďaka ktorému by sa zabezpečili na európsky trh potrební kvalifikovaní pracovníci a eliminovalo by sa riziko, že väčšina imigrantov skončí na sociálnych dávkach, čo nevyhnutne vedie k nárastu kriminality u takýchto osôb.

V prípade zavedenia bodového systému by sa muselo upustiť od niektorých budúcich zámerov spoločnej európskej migračnej politiky, pretože v prípade členských štátov by nebolo možné nastaviť univerzálne bodové pravidlá. Členské štáty majú odlišne štruktúrovaný pracovný trh a jednotný bodový systém platný pre celé územie EÚ by nebol efektívny. Na príklade Austrálie, Kanady alebo Veľkej Británie je vidieť flexibilitu bodového systému, ktorý by si každý štát mohol bližšie špecifikovať pre potreby svojho pracovného trhu. V prípade humanitárneho aspektu migrácie by EÚ v rámci udelenia azylu mohla mať nastavené spoločné pravidlá.

2 Politická stabilizácia rizikových regiónov

Politická stabilita krajín, z ktorých prichádza najväčšie množstvo migrantov na európsky kontinent, by bola tým najefektívnejším, no zároveň najzložitejším riešením pre zastavenie masovej migrácie do Európy. Po ukončení občianskych vojen a následnej politickej stabilizácii by sa tieto krajiny mohli začať zotavovať po ekonomickej stránke. Sýria a Líbya majú v prípade politickej stabilizácie výborné vyhliadky na rýchly ekonomický rast vďaka ropnému bohatstvu.

Celý tento proces – od politickej po ekonomickú stabilizáciu oboch štátov - bude trvať desaťročia, ale je vo vlastnom záujme Sýrie, Líbye a nakoniec aj EÚ, aby bol tento proces zahájený čo najskôr. Iba politická a ekonomická stabilizácia týchto krajín úplne eliminuje riziko spustenia ďalšej vlny migrácie – iba tak ľudia prestanú mať vo svojej domovine existenčné problémy a dôvod na emigráciu sa zníži u väčšiny osôb.

2.1 Politická stabilizácia Líbye

Politická stabilizácia Líbye je veľmi komplikovaná z dôvodu zapojenia sa viacerých aktérov do konfliktu – od teroristických skupín až po svetové mocnosti. Konflikt prerástol do súboja geopolitických záujmov, ktorý postavil na jednu stranu Spojené arabské emiráty, Egypt a Rusko, a na druhú stranu Katar, väčšinu Európy a Turecko.

⁶ GULIČOVÁ, Mária Grethe, zost. (2009): Budovanie expertízy kľúčových aktérov na poli integrácie, pracovnej imigrácie a interkultúrneho dialógu, s. 53.

⁷ GOV-UK: The UK's points-based immigration system: policy statement.

Od apríla 2019 sa občianska vojna v Líbyi zintenzívnila hlavne na západe, kde Líbyjská národná armáda (LNA) generála Khalifu Haftara obliehala Tripolis v snahe zosadiť vládu národnej dohody (GNA) podporovanú OSN.

Geopolitické záujmy Ruska sa zintenzívnil v septembri roku 2019 nasadením svojich žoldnierov na podporu Haftara. Na to odpovedalo Turecko nasadením pozemných síl na podporu GNA. Katastrofické ekonomické dopady občianskej vojny ešte prehĺbuje pandémia COVID-19. V roku 2020 sa odhaduje pokles HDP o viac ako 12 %, čo môže viesť k ďalšiemu migračnému tlaku.

Strategická poloha Líbye v strede Stredozemného mora je vstupnou bránou do severnej Afriky. Navyše jej bohaté zásoby ropy a zemného plynu lákajú využiť Egypt a Francúzsko, aby si z destabilizovanej Líbye vytvorili vlastný spriatelnený štát, ktorý by im slúžil na ich vlastné záujmy oblasti regionálnych, bezpečnostných a hospodárskych politik. Haftar sa stal výborným prostriedkom pre rozšírenie francúzskeho vplyvu na územiach Líbye, v ktorých dlho dominovalo Taliansko. Francúzi využívajú pod zámienkou boja proti terorizmu dlhodobú spoluprácu s Haftarom. Rusko podobne využíva konflikt na rozvíjanie svojho vplyvu v Egypte a Spojených arabských emirátoch a získava prístup k bohatým líbyjským zdrojom a svoj vplyv rozširuje aj na južné krídlo Európy. Ruské nasadenie do konfliktu značne prispelo k nakloneniu misky váh na Haftarovu stranu. To iba viac zmobilizovalo turecké nasadenie, ktoré zmrazením svojich aktív v Líbyi ešte viac prehĺbilo ekonomickú krízu. V prípade víťazstva Haftara by egyptský vplyv v Afrike predstavoval pre Turecko vážnu hrozbu v jeho geopolitických záujmoch v regióne. Zúfalá obklúčená vláda GNA v Tripolise Haftarovými vojskami výmenou za tureckú vojenskú podporu vymedzila Turecku výlučnú ekonomickú zónu s kľúčovými plynovými poliami. S nasadením tureckého vojenského letectva a vzdušnej podpory GNA v apríli 2020 získala niekoľko významných strategických miest v západnej Líbyi. S podporou silných spojencov (Rusko, neoficiálne Francúzsko) Haftar stratil záujem spolupracovať s OSN na mierových plánoch.

Zatiaľ sa ako jediná možná alternatíva na politickú stabilizáciu Líbye zdá nevyhnutnosť prenechať a rešpektovať prácu OSN na mierových plánoch. Túto alternatívu podporujú USA, Veľká Británia aj Taliansko. Pokusy OSN o mierové riešenie sporu boli už viackrát neúspešné. Plány OSN viackrát odmietla veľká časť líbyjského obyvateľstva, čo iba podkopáva a narušuje dôveryhodnosť OSN v tejto otázke. Najväčšou prekážkou sprostredkovania mieru je zapojenie mnohých aktérov do konfliktu, čím je celá situácia o to neprehľadnejšia. Je úlohou nezúčastnených štátov, aby snahy OSN podporovali, inak externí aktéri konfliktu budú čoraz viac stupňovať svoju angažovanosť. Vzhľadom na vojenskú silu Turecka a Ruska ostáva situácia v Líbyi v patovej situácii. Aktívna úloha Francúzska v tomto konflikte iba komplikuje snahy Európy o mierové riešenie sporu. USA, ktoré by mohli na seba tradične prevziať úlohu svetového policajta, nie sú ochotné angažovať sa do tohto „neriešiteľného“ konfliktu, ešte aj s vedomým, že proti sebe stoja dvaja silní spojenci USA – Turecko (ako člen NATO) a Spojené arabské emiráty (silný ekonomický partner USA).

Uznaním OSN za orgán na sprostredkovanie prímeria získajú všetky zainteresované strany väčšiu záruku, že ich záujmy budú aspoň z časti uspokojené. Znižuje sa tak riziko, aby neústupčivosť kľúčových aktérov dospela do stavu: „víťaz berie všetko“.⁸ Ďalej je potrebné zaujať voči Líbyi spoločné európske stanovisko, pretože práve pasivita EÚ umožnila Rusku do konfliktu viacej sa angažovať.

Na začiatok by možno bolo potrebné zamerať sa na sprostredkovanie prímeria medzi najviac znepriatelenými stranami v občianskej vojne a vytvoriť tzv. „miestne prímerie“.⁹ Je takmer vylúčené, aby sa mocnosti stretli v priamom boji a keď zložia zbrane účastníci občianskej vojny, mocnosti budú musieť toto prímerie rešpektovať.

⁸ MEGERISI, TAREK: Geostrategic Dimensions of Libya's Civil War.

⁹ Africa Center for Strategic Studies: Shifts in the Libyan Civil War.

Prvé pozitívne správy prišli 21.8.2020, keď bolo medzi oboma stranami (GNA a LNA) vyhlásené prímerie s požiadavkou odchodu všetkých zahraničných žoldnierov a obnovy rokovacieho procesu pod vedením OSN. EÚ plne vyjadrila podporu riešenia mierového konfliktu pod záštitou OSN.¹⁰ Významný posun v mierových rokovaníach znamenala Berlínska medzinárodná konferencia o Líbyi 19. januára 2020, na ktorej sa stretli všetci významní aktéri konfliktu vrátane zastúpenia Africkej únie, Ligy arabských národov a EÚ. Bol navrhnutý plán na urovanie konfliktu do šiestich častí – prímerie, zbrojné embargo, návrat k politickému procesu, bezpečnostná reforma, ekonomická a finančná reforma, rešpektovanie medzinárodného humanitárneho práva a ľudských práv.¹¹

Na základe záverov Berlínskej konferencie sa 9. novembra 2020 v Tunisku stretli poprední predstavitelia Líbye pod záštitou UNSMIL¹² (podporná misia OSN pre Líbyu, ktorá vznikla 16. septembra 2011 s cieľom podporiť nové prechodné orgány s ukončením konfliktu.)¹³ Po šiestich dňoch rokovaní dospeli k dohode konania parlamentných a prezidentských volieb dňa 24. decembra 2021. Závery a vyjadrenia predstaviteľov OSN po stretnutí sú veľmi optimistické a sú presvedčení, že je Líbya na najlepšej ceste k trvalému mieru.¹⁴

Vzhľadom na len nedávno sprostredkované prímerie je veľmi predčasné hovoriť, či medzi znepriatelenými stranami vydrží dlhšiu dobu a nenájde sa zámienka na ďalšiu obnovu bojov. Aj v prípade, žeby zúčastnené strany prímerie rešpektovali po celú dobu do konania volieb 24. decembra 2021, výsledky volieb môžu celú situáciu skomplikovať. Je otázne, či sa s výsledkami volieb budú vedieť stotožniť obidve strany a či budú výsledky volieb rešpektovať. Netreba zabúdať na fakt, že práve kvôli odmietnutiu legitimacy vlády GNA vypukla v Líbyi v roku 2014 druhá občianska vojna.

2.2 Politická stabilizácia Sýrie

Podmienky sprostredkovania mieru v Sýrii sú podobne komplikované, ak nie ešte komplikovanejšie ako v Líbyi, z dôvodu pevnejších a lepšie organizovaných teroristických sietí operujúcich na území Sýrie. Za najväčší problém je opäť považovaný geopolitický konkurenčný boj medzi Ruskom podporujúcim prezidenta Asada a Tureckom bojujúcim proti Asadovi. Turecko si navyše začalo v tomto konflikte vyrovnávať účty na severe Sýrie s Kurdmi, s ktorými má dlho nevyriešené spory. Kurdi v sýrskej občianskej vojne významným spôsobom bojovali po boku USA proti Islamskému štátu.

Aj keď Turecko a Rusko podporujú opačnú stranu konfliktu, snažia sa väčšej konfrontácii medzi sebou vyhnúť a v prípade mnohých otázok sa medzi sebou snažia spolupracovať. V roku 2018 sa dohodli na vytvorení demilitarizovanej zóny v provincii Idlib. Vládne sily prezidenta Asada sa však s podporou Ruska snažili tento región dobyť a pri tejto akcii zahynulo viac ako 30 tureckých vojakov. Ankara odpovedala odvetnými útokmi¹⁵ a medzi Tureckom a Ruskom prepukla diplomatická vojna. Ruský minister zahraničných vecí Sergej Lavrov obvinil Turecko z celej utečeneckej krízy a z toho, že si neplní záväzky, pretože nezabránilo militantom zastaviť útoky na sýrske a ruské objekty. Zároveň dodal, že „Rusko neobmedzí vojenskú prítomnosť v Sýrii a neprestane bojovať proti terorizmu pre utečenecký

¹⁰ Council of the EU: Declaration by the High Representative Josep Borrell on behalf of European Union on the political announcements by the Libyan Presidency Council and the Libyan House of Representatives.

¹¹ UNSMIL: The Berlin Conference on Libya. Conference Conclusions. In: Presse-und Informationsamt der Bundesregierung. No. 31/20, January 2020, s. 1.

¹² United Nations: Political Talks among Libya's Military, Political Leaders Helping Chart Nation's Way Forward, Acting Special Representative Tells Security Council.

¹³ UNSMIL: Mandate.

¹⁴ United Nations: Political Talks among Libya's Military, Political Leaders Helping Chart Nation's Way Forward, Acting Special Representative Tells Security Council.

¹⁵ TASR: Putin a Erdoğan ohlásili na severozápade Sýrie prímerie. Strel'ba tam však neutícha.

problém“.¹⁶ Napriek počiatocným vyhrážkam z oboch strán sa nakoniec Erdogan a ruský prezident Vladimir Vladimirovič Putin stretli 5. 3. 2020 v Kremli a dohodli sa, že v provincii Idlib bude opäť platiť prímerie. Tento vzťah Ruska a Turecka na otázku vojny v Sýrii najlepšie vystihol prezident Putin: „Pri posudzovaní toho, čo sa deje v Sýrii, nie vždy súhlasíme s našimi tureckými partnermi. V kritických chvíľach sme však vždy našli spoločnú reč o sporných otázkach a prijateľných riešeniach, ktoré sú založené na vysokej úrovni dosiahnutých dvojstranných vzťahov. Tak to bolo aj teraz.“¹⁷

Pre komplikovanosť problému v Sýrii je potrebné, podobne ako je tomu v Líbyi, nájsť vhodného sprostredkovateľa mieru. Za najprijateľnejšiu alternatívu by sa dala považovať organizácia OSN.

Už 16. marca 2012 predložil Rade bezpečnosti OSN Kofi Annan 6 bodový mierový plán,¹⁸ ktorý sa však nepodarilo aplikovať do politickej praxe. Prímerie sa podarilo sprostredkovať len na veľmi krátky čas.

Ďalší plán OSN, ktorý bol prakticky odmietnutý prezidentom Asadom už vo svojich začiatkoch, predstavil vyslanec pre Sýriu OSN Lakhdar Brahimi v roku 2012.¹⁹

V júli 2014 prijal funkciu osobitného vyslanca OSN pre Sýriu Staffan de Mistura, ktorý bol poverený vytvorením mierového plánu a jeho úlohou bolo uspieť tam, kde jeho predchodcovia zlyhali. Mistura musel prísť na to, ako zjednotiť rozdelenú Radu bezpečnosti OSN, v ktorej Čína a Rusko podporuje Asada a USA, Veľká Británia a Francúzsko povstaleckú koalíciu. Hlavnou úlohou vyslanca OSN je priviesť bojujúce strany k rokovaciemu stolu a pokúsiť sa nájsť spoločný kompromis. Pre neústupčivosť všetkých zúčastnených strán konfliktu a neochotu hľadať spoločný kompromis jeho predchodcovia Annan aj Brahimi na svoje funkcie rezignovali. Brahimi pri svojej rezignácii uviedol, že toto je jediný spôsob ako protestovať proti úplnej nepozornosti medzinárodného spoločenstva a regiónu k situácii v Sýrii.²⁰

V prípade Sýrie sa na konflikte podieľa najmenej pol tucta krajín. Podľa všetkých troch vyslancov OSN pre Sýriu bolo najväčším problémom nezáujem zvyšku sveta o Sýriu.

Napriek diplomatickému talentu Mistura a po jeho pokusoch o kreatívnejší druh diplomacie, ktorý bol menej viazaný na rigidný rámec OSN, Mistura stratil počiatocný optimizmus, ktorý do veci vložil. Jeho blízky spolupracovník Michael Keating uviedol, že pred jedným rokovaním OSN mu Mistura povedal: „Postupom času sa z toho stal konflikt, v ktorom sú mnohí vrátane sýrskej vlády pripravení bojovať do posledného Sýřčana, aby prinútili svet uznať, že ich pozícia je správna. Toto je najcynickejšia vojna, s akou som sa kedy stretol.“²¹

Mistura z OSN obdržal silnú kritiku z dôvodu, že mierové rozhovory idú veľmi pomaly. Navyše do svojho diplomatického kruhu zamestnal mnohých známych, ktorých diplomati považovali za nedostatočne skúsených.²²

V roku 2018 Mistura podal rezignáciu s vysvetlením, že Asad vyhral územnú vojnu v Sýrii. Kritizoval pasívny prístup EÚ pri riešení sýrskej krízy a že vlna utečencov, ktorá zaplavila Európu, bola dôvodom Veľkej Británie vyhlásiť referendum o odchode z EÚ. Predikoval, že Rusi už o zničenie krajiny nebudú mať záujem, pretože nemajú prostriedky na rekonštrukciu Sýrie, preto by radi sýrsky problém podhodili Európe – tá však pomôže Sýrii, iba ak bude politicky stabilná. Kritizoval, že medzinárodné spoločenstvo podcenilo posadnutosť Turecka Kurdmi.²³

¹⁶ TASR: Rusko nezastaví svoje bojové operácie v Sýrii.

¹⁷ Ibidem.

¹⁸ Aljazeera: Kofi Annan's six-point plan for Syria.

¹⁹ YAZIGI, JIHAD: The problem with Syria's peace plan.

²⁰ GIOVANNI, JANINE: The man with the toughest job in the world.

²¹ Ibidem.

²² Ibidem.

²³ WINTOUR, PATRICK: Ex-UN Syria envoy says he quit to avoid having to shake Assad's hand.

Osobitným vyslancom OSN pre Sýriu sa v roku 2019 stal Geir Otto Pedersen, ktorý sa v postupe sprostredkovania mieru opiera predovšetkým o rezolúciu OSN 2254 z roku 2015.²⁴ Uznesenie vyzýva na okamžité ukončenie akýchkoľvek bojov a požaduje od členských štátov, aby podporovali úsilie OSN pri tvorbe mierového plánu. V rezolúcii sa žiada o dodržiavanie ľudských práv, podporuje sa myšlienka novej ústavy, aby sa voľby konali do 18 mesiacov od vydania rezolúcie (v súčasnosti neaktuálne) pod dohľadom OSN, vyzýva predstaviteľov, aby podnikli prvé kroky smerom k politickému procesu pod záštitou OSN a žiada zúčastnené strany, aby umožnili prechod humanitárnej pomoci.²⁵

Je otázne, ako uplatniť v praxi tieto vyhlásenia a ako „donútiť“ zúčastnené strany k rozhovoru a dodržiavaniu všetkých pravidiel a rešpektovaniu OSN ako hlavného sprostredkovateľa mieru. V tejto úlohe zlyhali už traja osobitní vyslanci OSN, ako si bude počínať ich nástupca, ukáže len budúcnosť.

Niektorí diplomati považujú za najdôležitejší prvok v sýrskom konflikte Irán. „Americko-iránska jadrová dohoda umožňuje, aby bolo riešenie Asadovho problému mysliteľnejšie. Kľúčové je apelovať na záujem Iráncov, myslí si Jonathan Powell, britský diplomat.“²⁶ Carne Ross, bývalý britský diplomat, si myslí, že kľúčom dostať Asada k rokovaciemu stolu sú ekonomické sankcie.²⁷

Sýria sa stala z medzinárodného hľadiska doslova neriešiteľnou záhadou. Je na škodu, že EÚ a USA stratili o Sýriu väčší záujem. Spoločnou politikou by možno mohli dotlačiť Rusko k spoločnému hľadaniu konsenzu. Na druhej strane by zapojenie sa ďalších silných aktérov do konfliktu mohlo celú situáciu ešte viac skomplikovať.

Isté je, že ak sa región severnej Afriky a Blízkeho východu nepodarí stabilizovať, do Európy budú v dôsledku humanitárnej krízy prúdiť ďalšie vlny utečencov.

EÚ by mala zohrávať vo vlastnom záujme v politickom procese stabilizácie Sýrie aktívnejšiu úlohu. Je však otázne, do akej miery by dokázala EÚ ovplyvniť postoj Ruska v tejto otázke. Ekonomické sankcie uvalené na Ruskú federáciu by nemohli byť tvrdé, pretože napriek názorovým nezhodám sa Rusko a EÚ ekonomicky potrebujú.

Sýria sa nateraz ocitla v patovej situácii a jediným možným východiskom von je iba politická vôľa zúčastnených aktérov ukončiť 10 ročné krviprelievanie. Vo februári 2020 generálny tajomník OSN Antonio Guterres vyhlásil: „Správa je jasná: Pre sýrsku krízu už neexistuje vojenské riešenie. Jediné možné riešenie je politické. Táto humanitárna nočná mora vytvorená človekom pre dlho trpiaci sýrsky ľud sa musí zastaviť. Musí to skončiť hneď.“²⁸ Ešte výstižnejšie to povedal bývalý osobitný vyslanec OSN pre Sýriu Brahimi, ktorý rok po svojej rezignácii prehlásil: „Stále existujú riešenia – vždy existuje nejaké riešenie. Existuje však dostatok politickej vôle?“²⁹

Záver

Migrácia na európsky kontinent nie je neobvyklým javom, ale na enormný nápor imigrantov v roku 2015 nebola Európa pripravená. V mnohých členských štátoch EÚ sa migrácia stala nosným pilierom predvolebných kampaní, väčšinou krajne pravicových strán, ktoré vďaka šíreniu dezinformácií o imigrantoch získali rekordné množstvo voličských preferencií. Téma migrácie sa stala jednou z kľúčových tém v referende o vystúpení Veľkej Británie z EÚ. Migračná kríza ovplyvnila zloženie národných parlamentov členských štátov

²⁴ United Nations: Briefing on the situation in Syria by Special Envoy Geir O. Pedersen.

²⁵ United Nations: Security Council Unanimously Adopts Resolution 2254 (2015), Endorsing Road Map for Peace Process in Syria, Setting Timetable for Talks.

²⁶ GIOVANNI, JANINE: The man with the toughest job in the world.

²⁷ GIOVANNI, JANINE: The man with the toughest job in the world.

²⁸ United Nations: Syria.

²⁹ GIOVANNI, JANINE: The man with the toughest job in the world.

EÚ, zmenila smerovanie ich jednotlivých politík a otvorili sa dlho odkladané témy, ako napríklad budovanie spoločnej európskej armády, ktorá by mohla byť v krízových situáciách nedoceneným pomocníkom na „rýchle hasenie požiarov“. Je preto evidentné, že migračná politika by sa mala v budúcnosti stať jednou z prioritných politík EÚ.

Niektoré opatrenia už boli zavedené do praxe počas migračnej krízy, ako napríklad budovanie hotspotov alebo spolupráca s tretími krajinami. Tieto opatrenia sa ukázali ako vysoko efektívne, preto predstavujú dobrý nástroj pri ďalšom profilovaní migračnej politiky. Lepšie riešenie ako budovanie hotspotov na území EÚ je ich budovanie za jej hranicami. Tento návrh sa zdá byť pragmatickejší z dôvodu ochrany ľudských životov, pretože ľudia nemusia vyplávať na more, čím sa zníži počet neregulovaných migrantov a EÚ nebude musieť ich návraty financovať.

Spolupráca s tretími krajinami, zvlášť s Tureckom, sa ukázala ako efektívna, ale spôsob a podmienky zadržovania migrantov v utečeneckých táboroch, ktoré spadajú pod správu tretích krajín, sú často v rozpore s ľudskými právami. EÚ by nemala dávať ruky preč od nehumánnych podmienok, v ktorých utečenci žijú v táboroch zriadených na území Maroka alebo Líbye, len preto, že zariadenia nie sú pod jej správou. Únia má dostatok odborníkov aj financií, aby dopomohla tretím krajinám s ich organizáciou, pretože v konečnom dôsledku títo utečenci sú aj jej záležitosťou.

Napriek snahe Komisie vyhnúť sa chybám v migračnej politike pred a počas roku 2015, sa dá považovať Nový pakt o migrácii a azyle za dokument, ktorý neprejde schvaľovacím procesom európskych inštitúcií hladko, ak vôbec prejde. Flexibilná solidarita je určitým kompromisom voči povinným kvótam, proti ktorým sa rázne postavili predovšetkým členské štáty EÚ strednej a východnej Európy, stále však neodstráni hlavný problém, kvôli ktorému roztržka vznikla – povinnú solidaritu. V tomto prípade ukáže až čas, ako sa k tomu jednotlivé štáty EÚ postavia, ale na základe prvotných reakcií po jeho predstavení je iba málo pravdepodobné, že by bol prijatý bez výrazných zmien.

EÚ by sa mohla inšpirovať zavedením bodového systému, ktorý už funguje v niektorých štátoch. Tento systém by pomohol pri riešení ekonomickej imigrácie tak, že by vpúšťal na územie EÚ len vysokokvalifikovanú pracovnú silu, čím by sa zamedzilo problému ekonomickej integrácie imigrantov. Utečencom by naďalej podľa medzinárodného práva patrila medzinárodná ochrana, avšak v migračnej kríze bolo medzi utečencami veľa ekonomických migrantov, ktorí sa preplavili spolu s nimi do Európy. Tento bodový systém by mohol byť pokojne aplikovaný aj v hotspotoch zariadených mimo EÚ, kde by uchádzači žiadajúci o azyl, ktorý by splňal podmienky európskeho trhu, bol uprednostnený pred ostatnými. Týmto osobám by mali európske inštitúcie poskytnúť asistenciu pri hľadaní si zamestnania v podobe usmernení na oslovovanie potenciálnych zamestnávateľov a pomôcť im pri administratívnych záležitostiach. Po vzore navrhovaného bodového systému Veľkej Británie by v prípade nájdania svojho „sponzora“ a garantovanej pracovnej ponuky získal právo usadiť sa v členskom štáte EÚ.

Za najväčšiu istotu EÚ, aby sa vyhla ďalšej veľkej migračnej vlne, by sa dala považovať politická a ekonomická stabilizácia severnej Afriky a Blízkeho východu. Pri otázke Sýrie rezignovali na svoju funkciu už traja osobitní veľvyslanci OSN. Pozitívnu správou je takmer pol roka trvajúce krehké prímerie v Líbyi, no v prípade Sýrie sa väčší pokrok nepodarilo urobiť. Mnohí odporcovia situáciu v týchto dvoch krajinách považujú za takmer neriešiteľnú. Najväčším problémom je zatiaľ neústupčivosť zúčastnených strán. Pri troche snahy a ústupkoch by bolo určite možné nájsť politické východisko z tejto situácie.

Použitá literatúra:

1. Africa Center for Strategic Studies: Shifts in the Libyan Civil War. [online], [cit. 5/11/2020]. Dostupné na internete: <https://africacenter.org/spotlight/shifts-libya-civil-war>
2. Aljazeera: Kofi Annan's six-point plan for Syria. [online], [cit. 17/11/2020]. Dostupné na internete: <https://www.aljazeera.com/news/2012/3/27/kofi-annans-six-point-plan-for-syria>
3. Council of the EU: Declaration by the High Representative Josep Borrell on behalf of European Union on the political announcements by the Libyan Presidency Council and the Libyan House of Representatives. [online], [cit. 2/11/2020]. Dostupné na internete: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2020/08/22/libya-declaration-by-the-high-representative-josep-borrell-on-behalf-of-european-union-on-the-political-announcements-by-the-libyan-presidency-council-and-the-libyan-house-of-representatives/#>
4. DONALD, ADAM: Immigration points-based systems compared. [online], [cit. 2/10/2020]. Dostupné na internete: <https://www.bbc.com/news/uk-politics-29594642>
5. GIOVANNI, JANINE: The man with the toughest job in the world. [online], [cit. 18/11/2020]. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/world/2015/jul/30/staffan-de-mistura-man-with-toughest-job-in-world-syria>
6. Government of Canada: Six selection factors – Federal Skilled Worker Program (Express Entry). [online], [cit. 5/10/2020]. Dostupné na internete: <https://www.canada.ca/en/immigration-refugees-citizenship/services/immigrate-canada/express-entry/eligibility/federal-skilled-workers/six-selection-factors-federal-skilled-workers.html>
7. GOV-UK: The UK's points-based immigration system: policy statement. [online], [cit. 8/10/2020]. Dostupné na internete: <https://www.gov.uk/government/publications/the-uks-points-based-immigration-system-policy-statement/the-uks-points-based-immigration-system-policy-statement#the-uks-points-based-system>
8. GULIČOVÁ, Mária Grethe (zost.) (2009): Budovanie expertízy kľúčových aktérov na poli integrácie, pracovnej imigrácie a interkultúrneho dialógu. Bratislava: IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu, s. 53 [online], [cit. 30/10/2020]. Dostupné na internete: https://www.iom.sk/en/publications/migrant-integration.html?download=132:mic/zbornik_iom_final.pdf
9. MEGERISI, TAREK: Geostrategic Dimensions of Libya's Civil War. [online], [cit. 2/11/2020]. Dostupné na internete: https://www.iom.sk/en/publications/migrant-integration.html?download=132:mic/zbornik_iom_final.pdf
10. TASR: Putin a Erdogan ohlásili na severozápade Sýrie prímerie. Strel'ba tam však neutícha. [online], [cit. 17/11/2020]. Dostupné na internete: <https://www.polgeonow.com/2020/07/syria-controlled-areas-map-2020.html>
11. TASR: Rusko nezastaví svoje bojové operácie v Sýrii. [online], [cit. 19/11/2020]. Dostupné na internete: <https://svet.sme.sk/c/22349419/rusko-nezstavi-svoje-bojove-operacie-v-syrii.html>
12. United Nations: Briefing on the situation in Syria by Special Envoy Geir O. Pedersen. [online], [cit. 19/11/2020]. Dostupné na internete: <https://dppa.un.org/en/briefing-situation-syria-special-envoy-geir-o-pedersen>
13. United Nations: Political Talks among Libya's Military, Political Leaders Helping Chart Ntion's Way Forward, Acting Special Representative Tells Security Council. [online], [cit. 15/11/2020]. Dostupné na internete: <https://www.un.org/press/en/2020/sc14361.doc.htm>
14. United Nations: Security Council Unanimously Adopts Resolution 2254 (2015), Endorsing Road Map for Peace Process in Syria, Setting Timetable for Talks. [online], [cit.

- 19/11/2020]. Dostupné na internete: <https://www.un.org/press/en/2015/sc12171.doc.htm>
15. United Nations: Syria. [online], [cit. 19/11/2020]. Dostupné na internete: <https://news.un.org/en/focus/syria>
 16. UNSMIL: Mandate. [online], [cit. 15/11/2020]. Dostupné na internete: <https://unsmil.unmissions.org/mandate>
 17. UNSMIL: The Berlin Conference on Libya. Conference Conclusions. In: *Presse-und Informationsamt der Bundesregierung*. No. 31/20, January 2020, s. 1. [online], [cit. 15/11/2020]. Dostupné na internete: https://unsmil.unmissions.org/sites/default/files/berlin_conference_communique.pdf
 18. WINTOUR, PATRICK: Ex-UN Syria envoy says he quit to avoid having to shake Assad's hand. [online], [cit. 19/11/2020]. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/world/2019/nov/05/ex-un-syria-envoy-says-he-quit-to-avoid-having-to-shake-assads-hand>
 19. YAZIGI, JIHAD: The problem with Syria's peace plan. [online], [cit. 18/11/2020]. Dostupné na internete: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/jan/10/problem-with-syria-peace-plan>

Kontakt:

PhDr. Ľuboš Markovič

Filozofická fakulta

Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach

Moyzesova 9

040 01 Košice

Slovenská republika

e-mail: lubos.markovic@gmail.com

ČÍNSKO-INDICKÉ VZŤAHY
6. ČASŤ: OBDOBIE PRVEJ MÓDÍHO VLÁDY
(JÚL 2017 - FEBRUÁR 2018)

SINO-INDIAN RELATIONS
PART 6 PERIOD OF THE FIRST MODI GOVERNMENT
(JULY 2017 - FEBRUARY 2018)

Peter Ondris

Fakulta managementu, Univerzita Komenského v Bratislave, Odbojárov 10,
820 05 Bratislava 25, e-mail: peter.ondris@fm.uniba.sk

Abstrakt: Šiesta časť tejto štúdie analyzuje vzťahy Číny a Indie počas prvej Módího vlády v období od zrážok v oblasti Doklam po obdobie malého détente v tzv. wuhanskom duchu, teda od júla 2017 po február 2018. Rovnako ako predchádzajúce mesiace, aj toto obdobie sa nieslo v duchu asertívnejšej politiky voči Číne. V praxi sa to prejavilo asertívnymi plánmi Indie budovania infraštruktúry v sporných pohraničných oblastiach s Čínou, ktoré viedli k zvýšeniu napätia s Čínou. K najväčšej eskalácii vedúcej ku kríze vo vzájomných vzťahoch, došlo v strednom sektore v oblasti Doklamu. Napätie v Doklame síce neprerástlo do ozbrojených zrážok, ale obidve strany uskutočnili niekoľko ukážok sily v podobe vojenských cvičení mimo oblasti Doklamu. Súčasne s napätím na spornej hranici obidve krajiny geopoliticky súperili v oblasti južnej Ázie, Juhovýchodnej Ázie a v Indickom oceáne.

Kľúčové slová: Čína, India, čínsko-indické vzťahy, geopolitika Ázie

JEL Klasifikácia: F50, F53, F54

Abstract: The Part 6 of this study analyzes Sino-Indian relations during the first Modi government in the period from clashes in the Doklam plateau in July 2017 until the beginning of the Period of small détente in the Wuhan spirit in February 2018. Similarly as in the previous months also this period was characterized by more assertive Indian policy towards China. Practical manifestation of this approach consisted in assertive Indian plans of infrastructure building in disputed boundary regions with China, which led to increase of tension in the bilateral relation. The most serious escalation causing a crisis in mutual relations, occurred in Doklam Plateau in Middle sector. Even though tension in Doklam plateau did not break out into armed clashes, both sides conducted several demonstrations of power in the form of military exercises away from Doklam plateau. Along with the tension in the boundary areas both sides geopolitically competed in the regions of South Asia, Southeast Asia and in the Indian Ocean.

Key words: China, India, Sino-Indian Relations, Asian Geopolitics

JEL Classification: F50, F53, F54

1. Obdobie prvej Módího vlády od zrážok v oblasti Doklam po obdobie malého détente v tzv. wuhanskom duchu (júl 2017 - február 2018)

1.1 Faktor spornej hranice v čase Módího prvej vlády – zrážky v oblasti Doklam

Nový, v porovnaní s predchádzajúcimi indickými vládami voči Číne asertívnejší prístup Módího vlády, sa netýkal len politiky „Act East“, posilňovania pozície Indie v južnej Ázii či plánovania voči BRI alternatívnych geopolitických iniciatív, ale aj otázky spornej hranice. Za

prvotné impulzy pre rast napätia možno považovať Módiho účasť na otvorení najdlhšieho mostu v Indii cez rieku Lohit spájajúceho Ásam so sporným územím Arunáčalpradéš dňa 26. mája 2017 a oznámenie indickej vlády zo dňa 28. mája o navýšení počtu budovania infraštruktúrnych projektov v sporných pohraničných oblastiach.¹ Medzi schválené projekty bola zaradená aj výstavba 17 diaľničných komunikácií, ktoré mali slúžiť ako pristávací plocha pre stíhačky v prípade potreby. Asertívne plány budovania infraštruktúry v sporných pohraničných oblastiach s Čínou prijaté Módiho vládou, vyvolali okamžité reakcie Číny. Prvá reakcia prišla o dva dni, keď Peking požiadal Indiu, aby dovedy kým nebude vyriešená otázka spornej hranice v otázke budovania infraštruktúry v pohraničných oblastiach zaujala opatrný a zdržanlivý postoj.² Následne 5. júna čínske vojenské vrtuľníky narušili indický vzdušný priestor v západnom sektore spoločnej hranice v štáte Uttaráčal.³ K najväčšej eskalácii vedúcej ku kríze vo vzájomných vzťahoch, došlo v strednom sektore v oblasti Doklamu. Príslušníci čínskej armády začali 16. júna 2017 predlžovať cestu na juh, čím prenikli na sporné územie s Bhutánom, pod ktorého kontrolou sa nachádzalo.⁴ O dva dni neskôr, v rámci Operácie juniper (borievka) do oblasti prišlo viac ako 300 ozbrojených indických vojakov s buldozermi, ktorí vytvorili živú reťaz, zastavili výstavbu cesty a vytlačili čínskych vojakov.⁵ Nasledovala ostrá výmena vyhlásení a 2. júla boli v oblasti rozmiestnené dodatočné indické jednotky.⁶ K ozbrojeným zrážkam nedošlo, ale počas celého leta sa vyskytlo niekoľko priamych stretnutí medzi vojakmi oboch strán. Nakoniec sa 28. augusta obidve krajiny dohodli na stiahnutí jednotiek z oblasti.⁷ Čína nepokračovala vo výstavbe cesty na spornom území pod kontrolou Bhutánu. Naopak práce na indických pohraničných infraštruktúrnych projektoch pokračovali a dokonca došlo k ich urýchleniu. Celkovo v tom čase India budovala 373 cestných komunikácií a 157 ciest bolo v prípravnom štádiu.⁸ Dohodu umožnil blížiaci sa termín konania

¹ PM Modi Names India's Longest Bridge After Assam Singer Bhupen Hazarika. [Online.] In: *NDTV*, 26. 5. 2017. [Citované 18.10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.ndtv.com/india-news/pm-modi-names-indias-longest-bridge-after-assam-singer-bhupen-hazarika-1704256>, 17 highway stretches on borders to double up as airstrips: Nitin Gadkari. [Online.] In: *The Economic Times*, 28. 5. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://economictimes.indiatimes.com/news/economy/infrastructure/17-highway-stretches-on-borders-to-double-up-as-airstrips/articleshow/58879960.cms?from=mdr> Od menovania Bipina Rawata za náčelníka generálneho štábu v decembri 2016, indická armáda dramaticky urýchlila a rozšírila program budovania mobilných bunkrov v pohraničných oblastiach s Čínou.

² China Warns India Against Infrastructure Development Along the Border. [Online.] In: *Sputnik*, 30. 5. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://sputniknews.com/asia/201705301054114226-china-india-development-border/>

³ News Report: 'Unacceptable' - India Slams China for Alleged Airspace Violation. [Online.] In: *Pacific Sentinel*, 6. 6. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://pacificsentinel.blogspot.com/2017/06/news-report-unacceptable-india-slams.html>

⁴ Press Release June 29, 2017. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs Royal Government of Bhutan*, 29. 6. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://web.archive.org/web/20170630023420/http://www.mfa.gov.bt/press-releases/press-release-272.html>

⁵ SNEHESH, A. P. (2019): Operation Juniper — inside story of how Indian Army pushed China back from Doklam. [Online.] In: *The Print*, 17. 10. 2019. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://theprint.in/defence/operation-juniper-indian-armys-human-wall-china-doklam/307332/>

⁶ News Report: Indo-Chinese Tension Escalates as India Strengthening Defense Near Border. [Online.] In: *Pacific Sentinel*, 4. 7. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <http://pacificsentinel.blogspot.com/2017/07/news-report-indo-chinese-tension.html>

⁷ DENYER, S. – GOWEN, A. (2017): India, China agree to pull back troops to resolve tense border dispute. [Online.] In: *Stars and Stripes*, 28. 8. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.stripes.com/news/pacific/india-china-agree-to-pull-back-troops-to-resolve-tense-border-dispute-1.484782> Väčšiu hrozbu ako priamy vojenský konflikt predstavovalo vypuknutie obchodnej vojny. Otázka obchodného deficitu predstavuje pre Indiu dlhodobý problém. V auguste 2017 India uvalila antidumpingové clá na 93 čínskych chemických, strojárskych a oceľiarskych výrobkov a elektroniky. Čína hrozila veľkým znížením investícií.

⁸ DPR (Version 1) Projects. [Online.] In: *Ministry of Road Transport & Highways*. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://infracon.nic.in/projects.asp>

9. summitu BRICS v dňoch 3. – 5. septembra v čínskom Xiamene a z toho prameniaca snaha Pekingu o jeho úspech.⁹

Napätie v Doklame síce neprerástlo do ozbrojených zrážok, ale obidve strany uskutočnili niekoľko ukážok sily v podobe vojenských cvičení mimo oblasti Doklamu. V júli uskutočnila Čína preventívne vojenské cvičenie v Tibete. Trilaterálne námorné cvičenie Indie, USA a Japonska Malabar 2017 sa uskutočnilo v Indickom oceáne v dňoch 14. – 17. júla, čím India dávala Číne najavo, že má silných spojencov.¹⁰ Odpoveď Číny prišla v podobe dvoch námorných cvičení. Prvé sa uskutočnilo pri príležitosti 90. výročia založenia ČĽOA v dňoch 27. – 29. júla v Žltom mori a druhé na konci augusta, pár dní pred dosiahnutím dohody o stiahnutí jednotiek z Doklamu, v západnej časti Indického oceánu, ktoré uskutočnila formácia troch plavidiel na zmienenej misii „námornej diplomacie“.¹¹ Opäť je zaujímavé poukázať na skutočnosť, že námornému cvičeniu Malabar, teda cvičeniu Indie a USA (a Japonska), predchádzal či ho sprevádzal incident na čínsko-indickej hranici, ktorý fyzicky vyvolala čínska strana.

1.2 Faktor gerilového spôsobu boja - vnútorný front

Tretí najmenej známy faktor v celkovej geopolitickej šachovej partii medzi Čínou a Indiou je otázka pôsobenia povstalcov na severovýchode Indie prevažne Nágov a indických maoistov Naksalitov. Ide o dlhodobý problém, ktorý je prítomný vo vzájomných vzťahoch približne od druhej polovice 60. rokov. Aj v tomto prípade Módího vláda zaujala nový, oveľa asertívnejší prístup ako predchádzajúce vlády. V roku 2015 prijala národnú politiku a akčný plán boja proti maoistom. V praxi bola zvýšená bezpečnosť policajných staníc a do boja bol nasadený väčší počet bezpečnostných zložiek, ktoré aplikovali razantnejší prístup. Zároveň v postihnutých oblastiach došlo k ekonomickému rozvoju v podobe budovania infraštruktúry a zlepšenia životných podmienok. Výsledkom bolo, že na základe správy ministerstva vnútra z apríla 2017 došlo v období prvých troch rokov prvej Módího vlády k 25% poklesu počtu násilných prípadov.¹² V júni 2015 a septembri 2017 uskutočnila indická armáda rozsiahle operácie proti nágskym povstalcom na severovýchode krajiny. Aj keď Módího vláda od začiatku postupovala efektívnejšie a razantnejšie ako jej predchodkyne a dosiahla evidentné úspechy, nie je isté nakoľko sa jej podarí eliminovať hrozbu Naksalitov a separatistov. Napriek pozitívnemu štatistickému vývoju zaznamenávajúcemu pokles počtu útokov, k pomerne veľkým útokom dochádzalo aj naďalej. Maoistickí rebeli zaútočili na železničnú stanicu v štáte Bihár 18. decembra 2017 a uniesli jej personál.¹³ K ďalším vražedným útokom došlo 30. októbra 2018 a 18. marca 2019 vo zväzovom štáte Čhattísgarh. Naopak v prípade nágskych

⁹ 9. summit BRICS predstavoval predovšetkým úspech pre Indiu, ktorej sa podarilo presadiť do záverečnej deklarácie zmienku odsudzujúcu Pakistan za podporu teroristických organizácií na svojom území. In big win for India, BRICS declaration deplores terror in region, slams Pakistan-based Lashkar, Jaish, Haqqani. [Online.] In: *The Times of India*, 4. 9. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://timesofindia.indiatimes.com/india/brics-declaration-deplores-terror-in-region-slams-pakistan-based-lashkar-jaish-haqqani/articleshow/60358487.cms>

¹⁰ V prvej polovici júla postupne prijali obe komory kongresu USA zákon o užších väzbách s Indiou v oblasti obrany, stavajúci Indiu na úroveň spojencov v NATO. Chaudhury, D. R. (2019): US senate passes law to bring India at par with NATO allies. [Online.] In: *The Economic Times*, 3. 7. 2019. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/us-senate-passes-legislative-provision-to-give-india-nato-ally-like-status/articleshow/70037824.cms>

¹¹ Chinese naval fleet stages live-fire drill in Indian Ocean. [Online.] In: *Xinhuanet*, 25. 8. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: http://eng.mod.gov.cn/news/2017-08/25/content_4789922.htm

¹² India Turns the Tide Against Maoist Rebels. [Online.] In: *Sputnik*, 12. 7. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://sputniknews.com/asia/201707121055459621-india-maoist-rebels-fight/>

¹³ KARMAKAR, D. (2017): Two Railways staff abducted, allegedly by Naxalites, in Bihar. [Online.] In: *The Times of India*, 20. 12. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://timesofindia.indiatimes.com/india/two-railways-officials-abducted-allegedly-by-naxals-in-bihar/articleshow/62143085.cms>

separatistov došlo v máji 2018 k posunu, keď sedem kmeňov súhlasilo s podpisom mierovej zmluvy s vládou, ale požadovali vytvorenie vlastného zväzového štátu Veľký Nagalim.¹⁴

1.3 Faktor konceptu sféry vplyvu v období od júla 2017 do februára 2018

V čase pohraničnej krízy v Doklame India v júli obnovila spravodajskú jednotku monitorujúcu čínske aktivity v Nepále a Bhutáne,¹⁵ ktoré sa dostali pod intenzívny tlak Dillí a Pekingu v dôsledku prebiehajúcej krízy. Bhután v postavení tzv. „chráneného štátu“ je pod silným vplyvom Indie. K hlavnému súpereniu došlo v prípade Nepálu, ktorý sa snažil zachovať si neutrálny postoj ku kríze, čo v tomto prípade vyhovovalo viac Indii. V júli finalizovali práce na prepojení Nepálu s Čínou optickým káblom, čím malo dôjsť k ukončeniu monopolu Indie v poskytovaní internetového spojenia v krajine.¹⁶ pri príležitosti konania 15. ministerského stretnutia zoskupenia BIMSTEC navštívila dňa 10. augusta 2017 Nepál indická ministerka zahraničných vecí Sušma Svarádžová, ktorá tam uskutočnila sériu bilaterálnych rokovaní s predstaviteľmi zúčastnených krajín. Následne do Nepálu 14. augusta pricestoval čínsky podpredseda vlády Wang Yang. Čína poskytla Nepálu humanitárnu pomoc v hodnote 1 mil. USD, grant 150 mil. USD na nápravu následkov zemetrasenia z roku 2015 a financovanie rozvoja ťažby zemného plynu a ropy.¹⁷ Nepálsky premiér Šér Bahadúr Deuba navštívil v dňoch 23. – 27. augusta Indiu. Výsledkom bol podpis siedmich MoU a jednej dohody o spolupráci týkajúcich sa indickej pomoci na boj s následkami zemetrasenia z roku 2015 v hodnote 250 mil. USD a úveru vo výške 750 mil. USD.¹⁸

¹⁴ Historic Win for Indian PM: Naga Insurgents Set to Sign Peace Accord Soon. [Online.] In: *Sputnik*, 8. 5. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://sputniknews.com/asia/201805081064254117-naga-insurgents-peace-accord/>

¹⁵ India Revives Intel Wing To Keep Tabs On Chinese Activity In Nepal, Bhutan: Sputnik International. [Online.] In: *Spotlight Nepal*, 16. 7. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.spotlightnepal.com/2017/07/16/india-revives-intel-wing-keep-tabs-chinese-activity-nepal-bhutan-sputnik-international/>

¹⁶ Čínske spoločnosti začali poskytovať internetové služby v Nepále od januára 2018. SHARMA, G. (2018): With new Chinese link, Nepal ends India's internet monopoly. [Online.] In: *Reuters*, 12. 1. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/us-nepal-china-internet/with-new-chinese-link-nepal-ends-indias-internet-monopoly-idUSKBN1F11JP>

¹⁷ China to give \$1 mn as aid to flood-hit Nepal, both sides sign three agreements. [Online.] In: *Hindustan Times*, 15. 8. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.hindustantimes.com/world-news/china-to-give-1-mn-as-aid-to-flood-hit-nepal-both-sides-sign-three-agreements/story-IHXw7fdKZQDZwqEGWRSowK.html>

¹⁸ India, Nepal sign 8 agreements. [Online.] In: *Business Standard*, 24. 8. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: https://www.business-standard.com/article/news-ians/india-nepal-sign-8-agreements-117082400678_1.html Vzťahy Indie a Nepálu zažili najväčšiu krízu v septembri 2015, keď India uvalila na Nepál neoficiálnu blokádu z dôvodu neoficiálnych požiadaviek týkajúcich sa úpravy novej nepálskej ústavy v súvislosti s neposkytnutím autonómie pre dve etniká. Týmto krokom výrazne utrpeli politické aj ekonomické vzťahy. Situáciu využila Čína na masívne ekonomické preniknutie do Nepálu v podobe investícií do budovania letísk, solárnych elektrární a cestnej infraštruktúry. Od roku 2016 sa Čína stala najväčším zdrojom ekonomickej pomoci a zároveň sa začala pokúšať získať väčší podiel na výstavbe infraštruktúry v Nepále, najmä vodných elektrární. Čína a India začali súperiť o výstavbu infraštruktúrnych projektov. Problémom pre Čínu bolo, že na to, aby nepálske elektrárne boli ekonomicky životaschopné museli predávať elektrickú energiu do Indie, ktorá to odmietala a tak čínske projekty viazli, prípad vodnej elektrárne West Seti. K veľkej nevôli Indie v máji 2017 Nepál podpísal s Čínou MoU o účasti na BRI. Nevôľa Dillí pramenila z faktu, že Nepál sa môže stať súčasťou ekonomickeho koridoru CPEC. V dňoch 6. – 11. septembra 2017 absolvoval návštevu Číny podpredseda vlády Nepálu, ktorý podpísal o. i. dohodu o železničnom prepojení oboch krajín. Dňa 15. septembra 2017 došlo k otvoreniu novej cestnej komunikácie medzi Čínou a Nepálom. Vzťahy Indie a Nepálu sa ďalej skomplikovali potom ako voľby konané na prelome novembra a decembra 2017 vyhrala Komunistická strana Nepálu a od februára 2018 sa premiérom stal jej predseda Šarma Oli s výrazne pročínskou inklináciou. Potvrdila to aj Oliho návšteva Číny v júni 2018, výsledkom ktorej bol podpis dohôd o projektoch BRI v hodnote 2,4 mld. USD.

Pod tlakom oboch ázijských veľmocí sa ocitla aj Srí Lanka, v prípade ktorej Čína od roku 2014 výrazne posilnila svoju pozíciu.¹⁹ Čínska spoločnosť China Merchants Ports v júli 2017 súhlasila, že zaplatí 85 % podiel v prístave Hambantota v hodnote 1,12 miliardy USD.²⁰ Srílanská vláda jej umožnila len komerčné operácie a ubezpečila Indiu, že Čína nebude môcť prístav využívať ako vojenskú základňu. Srílanská vláda formálne odovzdala tento prístav do 99-ročného prenájmu China Merchants Ports v decembri 2017 a zároveň opätovne vyhlásila, že prístav nebude slúžiť ako vojenská základňa. India reagovala v októbri 2017, keď prejavila záujem o 70 % podiel účasti na prevádzke letiska Mattala vybudovaného Čínou v roku 2013, ale následne srílanskou vládou odobraného čínskemu investorovi.²¹ V auguste 2017 Čína otvorila prvú vojenskú základňu mimo svojho územia v Džibutsku, čo ešte viac posilnilo snahu Dillí získať vojenské, ale aj komerčné základne v južnej Ázii. Taktiež to bol impulz pre zintenzívnenie geopolitického súperenia oboch veľmocí v Afrike.²²

Premiér Mórdí uskutočnil v dňoch 5. – 7. septembra 2017 návštevu v Mjanmarsku, v ktorom od októbra 2016 prebiehala tzv. utečenecká kríza Rohingov, čoho dôsledkom bola

¹⁹ V roku 2014 podpísali vlády Číny a Srí Lanky dohodu o čínskych investíciách do nehnuteľností v hodnote 1,4 miliardy USD, ktorá sa týkala výstavby finančnej štvrte mesta Kolombo na umelo vybudovanej ploche, pôvodne mora, nachádzajúcej sa v blízkosti medzinárodného prístavu Kolombo. V januári 2015 po zmene vlády na Srí Lanke a pod tlakom Indie, nová vláda projekt pozastavila a v auguste 2016 schválila novú verziu zmluvy, na základe ktorej si srílanská vláda ponechá plné vlastníctvo a čínska spoločnosť CHEC Port City Colombo dostane do 99-ročného prenájmu pozemky s rozlohou 110 hektárov na výstavbu finančnej a obchodnej štvrte. SIRILAL, R. – ANEEZ, Sh. (2016): Sri Lanka blocks sale of freehold land in \$1.4 bln Chinese deal. [Online.] In: *Reuters*, 12. 8. 2016. [cit. 2018-07-09.] Dostupné na internete: <https://in.reuters.com/article/sri-lanka-china-portcity-idINKCN10N211> V januári 2018 bola zverejnená správa, že obe krajiny podpísali dohodu o dodatočnej čínskej investícii v hodnote 1 miliardy USD do výstavby troch 60-poschodových budov. China to invest a further US\$1 billion in Sri Lankan harbour megaproject. [Online.] In: *South China Morning Post*, 3. 1. 2018. [cit. 2018-07-09.] Dostupné na internete: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2126606/china-invest-further-us1-billion-sri-lankan-harbour> V apríli 2018 zverejnila čínska spoločnosť China Communication Construction Company (CCCC) zámer vybudovať sieť podzemných ciest spájajúcich túto finančnú štvrť so zvyškom mesta v hodnote 800 miliónov USD. Chinese firm to invest \$800 million on Sri Lanka Port City underground road. [Online.] In: *Reuters*, 12. 4. 2018. [cit. 2018-07-09.] Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/us-sri-lanka-china-portcity/chinese-firm-to-invest-800-million-on-sri-lanka-port-city-underground-road-idUSKBN1HJ170>

²⁰ PANDA, A. (2017): Sri Lanka Formally Hands Over Hambantota Port to Chinese Firms on 99-Year Lease. [Online.] In: *The Diplomat*, 11. 12. 2017. [cit. 2018-07-09.] Dostupné na internete: <https://thediplomat.com/2017/12/sri-lanka-formally-hands-over-hambantota-port-to-chinese-firms-on-99-year-lease/> Prístav Hambantota v hodnote 1,3 miliardy USD bol uvedený do prevádzky v roku 2010, ale vykazoval dlhodobú stratu a srílanská vláda nebola schopná splácať dlhy čínskym investorom. SIRILAL, R. - ANEEZ, Sh. (2017): Sri Lanka signs \$1.1 billion China port deal amid local, foreign concerns. [Online.] In: *Reuters*, 29. 7. 2017. [cit. 2018-07-09.] Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/us-sri-lanka-china-ports/sri-lanka-signs-1-1-billion-china-port-deal-amid-local-foreign-concerns-idUSKBN1AE0CN>

²¹ Súperenie Dillí a Pekingu o prevádzku letiska ukončil srílanský prezident Gotabhája Rádžapaksa v decembri 2019, keď správu zveril srílanskému úradu civilného letectva.

²² Rokovania o vybudovaní základne medzi Čínou a Džibutskom sa začali v roku 2015. V januári 2016 bola podpísaná dohoda o jej výstavbe. Základňa bola oficiálne otvorená dňa 1. augusta 2017. Ide o prvú a zatiaľ jediná vojenskú základňu Číny nachádzajúcu sa mimo jej územia či územia, na ktoré si činí nárok. Za hlavnú reakciu Indie možno považovať oznámenie z marca 2018, keď Dillí indikovalo zámer do roku 2021 otvoriť 18 nových diplomatických misií v Afrike. ROCHE, E. (2018): 18 new Indian missions in Africa to be opened in next 4 years. [Online.] In: *Live Mint*, 22. 3. 2018. [cit. 2018-07-09.] Dostupné na internete: <https://www.livemint.com/Politics/mj927nlKDcH8VLZTGjTeDP/18-new-Indian-missions-in-Africa-to-be-opened-in-next-4-year.html> India stále zostáva za Čínou, a to nielen v počte diplomatických misií, ale aj v úrovni celkových vzťahov. V júli 2018 sa uskutočnilo vôbec prvé Obranné a bezpečnostné fórum Číny a Afriky, ktorým Peking formalizoval vzťahy vo vojenskej oblasti s 50 africkými krajinami a Africkou úniou. Za odpoveď Indie možno považovať zorganizovanie prvého indicko-afrického vojenského cvičenia Afindex-19 v marci 2019 v indickom zväzovom štáte Maháráštra, ktorého sa zúčastnilo 17 afrických krajín. Geopolitické súperenie Číny a Indie v Afrike t. č. nespadá medzi primárne ani sekundárne problematcké body vo vzájomných vzťahoch a nie je predmetom hlbšej analýzy tejto štúdie.

krajina predmetom silnej kritiky Západu.²³ Dôvodom Módího návštevy bola skutočnosť, že v predchádzajúcich rokoch došlo k výraznému nárastu vplyvu Číny v tejto krajine, hlavne v súvislosti s budovaním infraštruktúrnych projektov v rámci BRI. India vníma Mjanmarsko ako bránu do juhovýchodnej Ázie a kľúčovú krajinu pre jej politiku „Act East“, ako aj súčasť stratégie regionálnej integrácie v podobe zoskupenia BIMSTEC. V čase krízy Rohingov a tlaku Západu, tak mjanmarská vláda dostala podporu nielen Pekingu, ale aj Dillí. Zaujímavý precedens geopolitického zosúladenia Číny a Indie, ktorý bude mať dôležité geopolitické následky v budúcnosti a ktorý svedčí o skutočnosti, že Mjanmarsko sa nachádza v priesečníku sfér vplyvu oboch krajín. Tri vyššie zmienené krajiny, teda Nepál, Srí Lanka a Mjanmarsko sú v rámci geopolitického súperenia Číny a Indie zároveň predmetom tzv. budhistickej diplomacie, ktorú obidve veľmoci v posledných rokoch aplikujú v rámci ich inovatívnych prístupov budovania sféry vplyvu.²⁴

V tomto období intenzívneho geopolitického súperenia, keď medzi Čínou a Indiou ešte pretrvávalo zvýšené napätie dôsledkom krízy v Doklame, Dillí v snahe zabrániť vymknutiu sa situácie z pod kontroly, menovalo v novembri 2017 za nového veľvyslanca v Pekingu Gótamu Bambavaleho, skúseného experta na Čínu a 29. januára 2018 ďalšieho experta na Čínu Vidžája Kešavu Gokhaleho za štátneho tajomníka ministerstva zahraničných vecí. To svedčí o mimoriadnom význame, ktorý Dillí prikladá vzťahom s Pekingom, avšak nejde o submisívny prístup. V novembri 2017 India uskutočnila masívne vojenské cvičenie pri Andamanskom súostroví v blízkosti Malackej úžiny a 29. novembra podpísala so Singapurom námornú dohodu umožňujúcu indickým vojenským plavidlám dopĺňať si palivo a zásoby na základni Changi.²⁵ Indická ministerka obrany Nirmala Sítarámanová vylúčila akúkoľvek možnosť zapojenia Singapuru do tzv. štvorstranného bezpečnostného dialógu. Vyjadrila sa, že India bude so Singapurom jednať výhradne prostredníctvom ASEANu. V tom čase sa opätovne objavili informácie, že Pakistan umožní trvalé umiestnenie čínskych vojenských plavidiel vo svojich prístavoch, ktoré sa ukázali ako nepravdivé.

Napriek napätiu a komplexnej geopolitickej šachovej partii medzi Dillí a Pekingom, India 11. decembra 2017 hostila 15. stretnutie ministrov zahraničných vecí formátu Rusko-India-Čína, ktorý predstavuje alternatívny, symbolický hlas voči Západom dominovanej globálnej politike. Krajiny rokovali o regionálnych a globálnych otázkach, v ktorých majú spoločné záujmy. Koncom decembra došlo k ďalšej potýčke na hraniciach vo východnom sektore. Čína začala budovať cestu na spornom území.²⁶ Následne sa v dňoch 4. – 8. januára 2018 uskutočnila návšteva indickej ministerky zahraničných vecí Sušmi Svarádz v Thajsku, Indonézii a Singapure.²⁷ Možno tvrdiť, že politika „Act East“, pôvodne zamýšľaná ako

²³ India's Narendra Modi visits Myanmar as Rohingya crisis worsens. [Online.] In: *Deutsche Welle*, 5. 9. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.dw.com/en/indias-narendra-modi-visits-myanmar-as-rohingya-crisis-worsens/a-40366559>

²⁴ SCOTT, D. (2016): Buddhism in Current China–India Diplomacy. [Online.] In: *Journal of Current Chinese Affairs*, roč. 45, č. 3, s. 139-174. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://journals.sub.uni-hamburg.de/giga/jcca/article/viewFile/999/999-1037-1-PB.pdf>, s. 155.

²⁵ BHASKAR, U. (2017): India-Singapore naval agreement: Significance beyond the bilateral. [Online.] In: *Indian Defence Review*, 2. 12. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.indiandefencereview.com/spotlights/india-singapore-naval-agreement-significance-beyond-the-bilateral/>

²⁶ Locals Claim Chinese, Indian Troops Face Off on Disputed Border. [Online.] In: *Sputnik*, 5. 1. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://sputniknews.com/asia/201801051060544935-china-india-alleged-border-standoff/> Ako odpoveď dňa 15. februára 2018 premiér Módí navštívil Arunáčalpradéš, čo vyvolalo ostrý protest Pekingu.

²⁷ Visit of External Affairs Minister to Thailand, Indonesia and Singapore (January 4-8, 2018). [Online.] In: *Ministry of External Affairs Government of India*, 2. 1. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: https://www.mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/29288/Visit_of_External_Affairs_Minister_to_Thailand_Indonesia_and_Singapore_January_48_2018 Neskôr v januári bolo oznámené, že India a krajiny ASEAN skúmajú možnosti vytvorenia modelu partnerstva v oblasti textilného priemyslu.

ekonomická iniciatíva, postupne začala nadobúdať aj politický, strategický, kultúrny, ale hlavne vojenský rozmer vrátane inštitucionálnych mechanizmov pre dialóg a spoluprácu. Potvrdil to aj nasledujúci vývoj, keď sa v dňoch 29. januára až 3. februára 2018 uskutočnilo vôbec prvé pozemné vojenské cvičenie Indie a Vietnamu Vinbax 2018 v indickom meste Džabalpur.²⁸

Ďalšou krajinou čínsko-indického súperenia sú Maldivy. Vláda prezidenta Abdula Jamína sa od začiatku (2013) začala prikláňať k Pekingu. V roku 2016 Jamín umožnil Pekingu rozvíjať ostrov Gadhú. Následne Maldivy podpísali dohodu o voľnom obchode s Čínou 7. decembra 2017. Maldivy síce majú historické kultúrne väzby s Indiou, avšak Čína sa stala veľmi dôležitá v prípade dvoch najdôležitejších zdrojov príjmov: v uplynulých rokoch sa stala najväčším zdrojom turistov a hlavným importérom morských plodov. Vo februári 2018 vypukla politická kríza medzi prezidentom Jamínom, ktorý 5. februára 2018 vyhlásil stanné právo a nariadil zatknutie viacerých predstaviteľov opozície. Bývalý prezident Našíd žijúci v exile, vyzýval Indiu na vyslanie jednotiek do krajiny, k čomu nakoniec nedošlo a Jamín pokračoval v úrade.²⁹ Dillí požadovalo zrušenie stanného práva. Čína Jamínovi poskytla morálnu podporu. Hlavnou prioritou Pekingu bolo zabrániť zahraničnej intervencii na Maldivách. Peking prostredníctvom štátnych médií 12. februára varoval Dillí, aby zachovalo zdržanlivosť a že ak na Maldivy vyšle jednotky, Čína bude musieť prijať nutné opatrenia, aby Indiu zastavila.³⁰ Nasledujúci deň boli do Tibetu presunuté stíhačky J-10 a J-11 na letecké cvičenie.³¹ Zároveň od novembra 2017 dochádzalo k ozbrojeným zrážkam medzi Indiou a Pakistanom na línii kontroly v Kašmíre a pakistanský vrtuľník sa 21. februára nebezpečne priblížil k pozíciám indických jednotiek. Za odpoveď Indie možno považovať testy balistických rakiet Agni-II (20. 2.), Prithvi-II (21. 2.) a námornej verzie Prithvi rakety Dhanuš (23. 2.). V marci Maldivy odmietli účasť na námornom cvičení Milan 2018 na Andamanských ostrovoch, ako aj spoločné hliadkovanie s indickými plavidlami v exkluzívnej ekonomickej zóne. Prezident Jamín ukončil výnimočný stav v krajine 22. marca 2018, čo India privítala, ale požadovala ďalšie kroky ako zabezpečenie nezávislosti súdnictva a prepustenie väznených predstaviteľov opozície. S krízou na Maldivách súvisí čínsko-indický námorný incident z februára 2018.

Od roku 2012 možno datovať prudký nárast vojenskej prítomnosti Číny v oblasti Indického oceánu a od roku 2015 sa tam v akomkoľvek čase permanentne nachádzalo minimálne štyri až šesť, neskôr od roku 2017 osem čínskych vojenských plavidiel vrátane ponoriek a približne 600 rybárskych lodí.³² Prítomnosť vojenských plavidiel v Indickom oceáne Peking zdôvodňuje ich účasťou na boji proti pirátom. V čase Doklamskej krízy dokonca

²⁸ Indian, Vietnamese armies hold first military exercise. [Online.] In: *The Economic Times*, 29. 1. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/indian-vietnamese-armies-hold-first-military-exercise/articleshow/62699234.cms>

²⁹ Maldives crisis: Indian military kept on standby. [Online.] In: *The Times of India*, 7. 2. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://timesofindia.indiatimes.com/india/maldives-crisis-indian-military-kept-on-standby/articleshow/62813515.cms> Prezident Jamín nebol favoritom Indie. Dillí podporovalo predchádzajúcich prezidentov Abdula Gajúma a Abdula Našída. Potom ako sa Jamín stal prezidentom v novembri 2013 Čína posilnila svoj vplyv na Maldivách. Jamín umožnil Pekingu participovať na viacerých významných infraštruktúrnych projektoch.

³⁰ JUN, A. (2018): Unauthorized military intervention in Malé must be stopped. [Online.] In: *Global Times*, 12. 2. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.globaltimes.cn/content/1089435.shtml>

³¹ SHAN, J. (2018): China upgrades airspace defense in west to counter threat from India: military specialist. [Online.] In: *Global Times*, 20. 2. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.globaltimes.cn/content/1089938.shtml>

³² GURUNG, Sh., K. (2020): Alarm over Chinese research ships in Indian Ocean Region. [Online.] In: *The Economic Times*, 30. 1. 2020. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/alarm-over-chinese-research-ships-in-indian-ocean-region/articleshow/73755293.cms?from=mdr>

štrnásť plavidiel. Celkovo v období od roku 2012 do novembra 2017 ČĽOA v rámci svojej vojenskej diplomacie uskutočnila viac ako 400 aktivít typu vojenských cvičení, návštev prístavov a stretnutí armádných predstaviteľov s predstaviteľmi armád Pakistanu, Indie, Maldív, Džibutska, Srí Lanky a Nepálu.³³ V tomto období Čína vybuodovala od Kórejského polostrova cez Juhočínske more a Indický oceán až k Afrike podmorskú sieť pre monitorovanie plavidiel, pozostávajúcu z rôznych platforiem ako hladinové plavidlá, podmorské drony či satelity. Okrem Pakistanu Čína predala rôzne typy vojenských plavidiel aj Bangladéšu, Mjanmarsku a Srí Lanke. Zároveň do oblasti Indického oceánu začali byť pravidelne vysielané čínske ponorky a medzi oboma ázijskými veľmocami sa rozohrala intenzívna „ponorková hra“. Do oblasti Indického oceánu čínske ponorky vstupujú jednou zo štyroch úžin, a to Malackou, Sundskou, Lombokou a Ombaiskou. (pozri mapa 9)

Mapa 1: Štyri úžiny vstupu čínskych ponoriek do Indického oceánu

Prameň: Indian Aerospace Defence News – IADN, Facebook 16. 5. 2018.

Na narastajúce čínske aktivity v oblasti Indického oceánu India zareagovala nasadením letectva, hladinových plavidiel a ponoriek. Reorientácia štruktúry misií indického námorníctva začala byť aplikovaná až v máji 2017, v rámci nej zo začiatku pätnásť a neskôr päťdesiat lodí indického námorníctva trvalo hliadkuje v siedmych oblastiach Indického oceánu siahajúcich od Malackej úžiny po Adenský záliv, vrátane Sundského a Lombokého prielivu.³⁴ (pozri mapa 10)

³³ Washington poised to become New Delhi's partner in the Indian Ocean. [Online.] In: *Geopolitical Intelligence Services*, 27. 11. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.gisreportsonline.com/washington-poised-to-become-new-delhis-partner-in-the-indian-ocean,defense,2399.html>

³⁴ 'Alphabet soup' of Navy missions dots Indian Ocean. [Online.] In: *The New Indian Express*, 1. 4. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.newindianexpress.com/thesundaystandard/2018/apr/01/alphabet-soup-of-navy-missions-dots-indian-ocean-1795343.html>

Mapa 2: Sedem oblastí hlídkovania v rámci tzv. reorientácie štruktúry misií indického námorníctva

Prameň: 'Alphabet soup' of Navy missions dots Indian Ocean. [Online.] In: *The New Indian Express*, 1. 4. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete:

<https://www.newindianexpress.com/thesundaystandard/2018/apr/01/alphabet-soup-of-navy-missions-dots-indian-ocean-1795343.html>

V čase krízy na Maldivách bolo vo februári 2018 do Indického oceánu vyslaných 11 čínskych vojnových lodí avšak k Maldivám sa v čase krízy nepriblížili.³⁵ Po vstupe do Indického oceánu cez Sundský prieliv došlo k stretu s indickými loďami a čínske lode sa cez Lombocký prieliv vrátili do Juhočínskeho mora. India v tom čase v rámci tzv. reorientácie štruktúry misií námorníctva uskutočňovala masívne dvojmesačné vojenské cvičenie za účasti všetkých zložiek armády naprieč celou severnou časťou Indického oceánu, od Arabského mora po Sundský prieliv.³⁶ Cieľom bola príprava na vojnu na dvoch frontoch.

Vývoj čínsko-indických vzťahov v období malého détente v tzv. wuhanskom duchu v čase prvej Módího vlády vo februári 2018 až máji 2019 je analyzovaný v siedmej časti tejto práce.

³⁵ Zhongguo 11 sou zhanjian bianbu Yindu Yang “Yazhou di-er haijun” weiyou yangwang 中国11艘战舰遍布印度洋 “亚洲第二海军”唯有仰望 [11 čínskych vojnových lodí rozptýlených v Indickom oceáne „v poradí druhé námorníctvo Ázie“ hľadá s nádejou.]. In: *Military New Sina*, 18. 2. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <http://mil.news.sina.com.cn/jssd/2018-02-18/doc-ifyrrmye2493805.shtml>

³⁶ Indian Navy War Games Focus On Two-Front War, Fast Deployment. [Online.] In: *NDTV*, 5. 3. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.ndtv.com/india-news/indian-navy-war-games-focus-on-two-front-war-fast-deployment-1819927>

Použitá literatura:

1. 17 highway stretches on borders to double up as airstrips: Nitin Gadkari. [Online.] In: *The Economic Times*, 28. 5. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://economictimes.indiatimes.com/news/economy/infrastructure/17-highway-stretches-on-borders-to-double-up-as-airstrips/articleshow/58879960.cms?from=mdr>
2. 'Alphabet soup' of Navy missions dots Indian Ocean. [Online.] In: *The New Indian Express*, 1. 4. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.newindianexpress.com/thesundaystandard/2018/apr/01/alphabet-soup-of-navy-missions-dots-indian-ocean-1795343.html>
3. BHASKAR, U. (2017): India-Singapore naval agreement: Significance beyond the bilateral. [Online.] In: *Indian Defence Review*, 2. 12. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <http://www.indiandefencereview.com/spotlights/india-singapore-naval-agreement-significance-beyond-the-bilateral/>
4. CHAUDHURY, D. R. (2019): US senate passes law to bring India at par with NATO allies. [Online.] In: *The Economic Times*, 3. 7. 2019. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/us-senate-passes-legislative-provision-to-give-india-nato-ally-like-status/articleshow/70037824.cms>
5. China to give \$1 mn as aid to flood-hit Nepal, both sides sign three agreements. [Online.] In: *Hindustan Times*, 15. 8. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.hindustantimes.com/world-news/china-to-give-1-mn-as-aid-to-flood-hit-nepal-both-sides-sign-three-agreements/story-IHXw7fdKZQDZwqEGWRSowK.html>
6. China to invest a further US\$1 billion in Sri Lankan harbour megaproject. [Online.] In: *South China Morning Post*, 3. 1. 2018. [cit. 2018-07-09.] Dostupné na internete: <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2126606/china-invest-further-us1-billion-sri-lankan-harbour>
7. China Warns India Against Infrastructure Development Along the Border. [Online.] In: *Sputnik*, 30. 5. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://sputniknews.com/asia/201705301054114226-china-india-development-border/>
8. Chinese firm to invest \$800 million on Sri Lanka Port City underground road. [Online.] In: *Reuters*, 12. 4. 2018. [cit. 2018-07-09.] Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/us-sri-lanka-china-portcity/chinese-firm-to-invest-800-million-on-sri-lanka-port-city-underground-road-idUSKBN1HJ170>
9. Chinese naval fleet stages live-fire drill in Indian Ocean. [Online.] In: *Xinhuanet*, 25. 8. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: http://eng.mod.gov.cn/news/2017-08/25/content_4789922.htm
10. DENYER, S. – GOWEN, A. (2017): India, China agree to pull back troops to resolve tense border dispute. [Online.] In: *Stars and Stripes*, 28. 8. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.stripes.com/news/pacific/india-china-agree-to-pull-back-troops-to-resolve-tense-border-dispute-1.484782>
11. DPR (Version 1) Projects. [Online.] In: *Ministry of Road Transport & Highways*. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://infracon.nic.in/projects.asp>
12. GURUNG, Sh., K. (2020): Alarm over Chinese research ships in Indian Ocean Region. [Online.] In: *The Economic Times*, 30. 1. 2020. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/alarm-over-chinese-research-ships-in-indian-ocean-region/articleshow/73755293.cms?from=mdr>
13. Historic Win for Indian PM: Naga Insurgents Set to Sign Peace Accord Soon. [Online.] In: *Sputnik*, 8. 5. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://sputniknews.com/asia/201805081064254117-naga-insurgents-peace-accord/>

14. In big win for India, BRICS declaration deplores terror in region, slams Pakistan-based Lashkar, Jaish, Haqqani. [Online.] In: *The Times of India*, 4. 9. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://timesofindia.indiatimes.com/india/brics-declaration-deplores-terror-in-region-slams-pakistan-based-lashkar-jaish-haqqani/articleshow/60358487.cms>
15. India Revives Intel Wing To Keep Tabs On Chinese Activity In Nepal, Bhutan: Sputnik International. [Online.] In: *Spotlight Nepal*, 16. 7. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.spotlightnepal.com/2017/07/16/india-revives-intel-wing-keep-tabs-chinese-activity-nepal-bhutan-sputnik-international/>
16. India Turns the Tide Against Maoist Rebels. [Online.] In: *Sputnik*, 12. 7. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://sputniknews.com/asia/201707121055459621-india-maoist-rebels-fight/>
17. India, Nepal sign 8 agreements. [Online.] In: *Business Standard*, 24. 8. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: https://www.business-standard.com/article/news-ians/india-nepal-sign-8-agreements-117082400678_1.html
18. Indian Aerospace Defence News – IADN, Facebook 16. 5. 2018.
19. Indian Navy War Games Focus On Two-Front War, Fast Deployment. [Online.] In: *NDTV*, 5. 3. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.ndtv.com/india-news/indian-navy-war-games-focus-on-two-front-war-fast-deployment-1819927>
20. Indian, Vietnamese armies hold first military exercise. [Online.] In: *The Economic Times*, 29. 1. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://economictimes.indiatimes.com/news/defence/indian-vietnamese-armies-hold-first-military-exercise/articleshow/62699234.cms>
21. India's Narendra Modi visits Myanmar as Rohingya crisis worsens. [Online.] In: *Deutsche Welle*, 5. 9. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.dw.com/en/indias-narendra-modi-visits-myanmar-as-rohingya-crisis-worsens/a-40366559>
22. JUN, A. (2018): Unauthorized military intervention in Malé must be stopped. [Online.] In: *Global Times*, 12. 2. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.globaltimes.cn/content/1089435.shtml>
23. KARMAKAR, D. (2017): Two Railways staff abducted, allegedly by Naxalites, in Bihar. [Online.] In: *The Times of India*, 20. 12. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://timesofindia.indiatimes.com/india/two-railways-officials-abducted-allegedly-by-naxals-in-bihar/articleshow/62143085.cms>
24. Locals Claim Chinese, Indian Troops Face Off on Disputed Border. [Online.] In: *Sputnik*, 5. 1. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://sputniknews.com/asia/201801051060544935-china-india-alleged-border-standoff/>
25. Maldives crisis: Indian military kept on standby. [Online.] In: *The Times of India*, 7. 2. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://timesofindia.indiatimes.com/india/maldives-crisis-indian-military-kept-on-standby/articleshow/62813515.cms>
26. News Report: Indo-Chinese Tension Escalates as India Strengthening Defense Near Border. [Online.] In: *Pacific Sentinel*, 4. 7. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <http://pacificsentinel.blogspot.com/2017/07/news-report-indo-chinese-tension.html>
27. News Report: 'Unacceptable' - India Slams China for Alleged Airspace Violation. [Online.] In: *Pacific Sentinel*, 6. 6. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://pacificsentinel.blogspot.com/2017/06/news-report-unacceptable-india-slams.html>
28. PANDA, A. (2017): Sri Lanka Formally Hands Over Hambantota Port to Chinese Firms on 99-Year Lease. [Online.] In: *The Diplomat*, 11. 12. 2017. [cit. 2018-07-09.] Dostupné

- na internete: <https://thediplomat.com/2017/12/sri-lanka-formally-hands-over-hambantota-port-to-chinese-firms-on-99-year-lease/>
29. PM Modi Names India's Longest Bridge After Assam Singer Bhupen Hazarika. [Online.] In: *NDTV*, 26. 5. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.ndtv.com/india-news/pm-modi-names-indias-longest-bridge-after-assam-singer-bhupen-hazarika-1704256>
 30. Press Release June 29, 2017. [Online.] In: *Ministry of Foreign Affairs Royal Government of Bhutan*, 29. 6. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://web.archive.org/web/20170630023420/http://www.mfa.gov.bt/press-releases/press-release-272.html>
 31. ROCHE, E. (2018): 18 new Indian missions in Africa to be opened in next 4 years. [Online.] In: *Live Mint*, 22. 3. 2018. [cit. 2018-07-09.] Dostupné na internete: <https://www.livemint.com/Politics/mj927nlKDcH8VLZTGjTeDP/18-new-Indian-missions-in-Africa-to-be-opened-in-next-4-year.html>
 32. SCOTT, D. (2016): Buddhism in Current China–India Diplomacy. [Online.] In: *Journal of Current Chinese Affairs*, roč. 45, č. 3, s. 139–174. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://journals.sub.uni-hamburg.de/giga/jcca/article/viewFile/999/999-1037-1-PB.pdf>
 33. SHAN, J. (2018): China upgrades airspace defense in west to counter threat from India: military specialist. [Online.] In: *Global Times*, 20. 2. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.globaltimes.cn/content/1089938.shtml>
 34. SHARMA, G. (2018): With new Chinese link, Nepal ends India's internet monopoly. [Online.] In: *Reuters*, 12. 1. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/us-nepal-china-internet/with-new-chinese-link-nepal-ends-indias-internet-monopoly-idUSKBN1F11JP>
 35. SIRILAL, R. – ANEEZ, Sh. (2016): Sri Lanka blocks sale of freehold land in \$1.4 bln Chinese deal. [Online.] In: *Reuters*, 12. 8. 2016. [cit. 2018-07-09.] Dostupné na internete: <https://in.reuters.com/article/sri-lanka-china-portcity-idINKCN10N211>
 36. SIRILAL, R. – ANEEZ, Sh. (2017): Sri Lanka signs \$1.1 billion China port deal amid local, foreign concerns. [Online.] In: *Reuters*, 29. 7. 2017. [cit. 2018-07-09.] Dostupné na internete: <https://www.reuters.com/article/us-sri-lanka-china-ports/sri-lanka-signs-1-1-billion-china-port-deal-amid-local-foreign-concerns-idUSKBN1AE0CN>
 37. SNEHESH, A. P. (2019): Operation Juniper — inside story of how Indian Army pushed China back from Doklam. [Online.] In: *The Print*, 17. 10. 2019. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://theprint.in/defence/operation-juniper-indian-armys-human-wall-china-doklam/307332/>
 38. Visit of External Affairs Minister to Thailand, Indonesia and Singapore (January 4-8, 2018). [Online.] In: *Ministry of External Affairs Government of India*, 2. 1. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: https://www.mea.gov.in/press-releases.htm?dtl/29288/Visit_of_External_Affairs_Minister_to_Thailand_Indonesia_and_Singapore_January_48_2018
 39. Washington poised to become New Delhi's partner in the Indian Ocean. [Online.] In: *Geopolitical Intelligence Services*, 27. 11. 2017. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <https://www.gisreportsonline.com/washington-poised-to-become-new-delhis-partner-in-the-indian-ocean,defense,2399.html>
 40. Zhongguo 11 sou zhanjian bianbu Yindu Yang “Yazhou di-er haijun” weiyou yangwang 中国11艘战舰遍布印度洋 “亚洲第二海军”唯有仰望 [11 čínských vojnových lodí rozptýlených v Indickom oceáne „v poradí druhé námorníctvo Ázie“ hľadá s nádejou.]. In: *Military New Sina*, 18. 2. 2018. [Citované 18. 10. 2020.] Dostupné na internete: <http://mil.news.sina.com.cn/jssd/2018-02-18/doc-ifyrrmye2493805.shtml>

Kontakt:

PhDr. Bc. Peter Ondris, PhD.

Katedra informačných systémov

Fakulta managementu

Univerzita Komenského

Odbojárov 10

820 05 Bratislava 25

e-mail: ondris4@uniba.sk

POLITICKÝ VÝVOJ V IRAKU V DRUHEJ POLOVICI 70. ROKOV 20. STOROČIA¹

THE POLITICAL DEVELOPMENT IN IRAQ IN THE SECOND HALF OF 1970S

Karol Sorby ml.

Ústav orientalistiky Slovenskej akadémie vied, Klemensova 19, 811 09 Bratislava,
e-mail: karolsorby34@gmail.com

Abstrakt: Jedným z míľnikov dejín moderného Iraku je prevrat alebo revolúcia 17. – 30. júla 1968. Nesplnené sľuby o vytvorení demokratického a ľudského politického systému hnevali mnohých Iračanov. Skupina dôstojníkov, členov Socialistickej strany arabskej obrody (*Strany Ba[‘]t*), ktorých viedol brigadier Aḥmad Ḥasan al-Bakr (bol predsedom vlády v rokoch 1963 – 1964), sa rozhodla zvrhnúť režim. Strana sa vrátila k moci uskutočnením dvoch prevratov: prvý 17. júla a druhý 30. júla 1968. V obidvoch prípadoch uspeli skôr úskokom ako silou.² Víťazná *Strana Ba[‘]t* vytvorila Radu revolučného velenia (RRV) pod predsedníctvom Aḥmada Ḥasana al-Bakra. RRV prevzala v krajine neobmedzenú moc a Ṣaddām Ḥusajn at-Tikrītī sa stal jej podpredsedom.³ Z tejto pozície si začal dláždiť cestu k najvyššej méte.

Kľúčové slová: *Strana Ba[‘]t* opäť pri moci; rozmach ropného sektoru; kurdske povstanie a jeho porážka; Alžírka dohoda; zložitá situácia Komunistickej strany Iraku (KSI); problémy so šíitmi; bezohľadná cesta Ṣaddāma Ḥusajna na vrchol moci.

JEL klasifikácia: F51, Y80

Abstract: One of the landmarks in the history of modern Iraq is the coup or revolution of 17–30 July 1968. The unfulfilled promises to establish a democratic and human political system angered many Iraqis. A group of *ba[‘]thist* officers led by Brigadier Aḥmad Ḥasan al-Bakr (who had been Prime Minister of Iraq in the years 1963–1964) decided to topple the regime. They returned to power by accomplishing two coups, one on 17 July and the other on 30 July 1968. In both instances, they prevailed by stratagem rather than through force. The victorious *Socialist Party of Arab Resurrection* (Ḥizb al-ba[‘]th al-arabī al-ishtirākī), commonly the *Ba[‘]th Party*, created a Revolutionary Command Council under the chairmanship of Aḥmad Ḥasan al-Bakr. The RCC assumed unlimited power in the country and Ṣaddām Ḥusayn at-Tikrītī became its Vice Chairman. He began to pave his way to the top of power.

Key words: The Ba[‘]th Party in power again; the oil boom; the Kurdish uprising and its collapse; the Agreement of Algiers; awkward position of the ICP; problems with the Shī[‘]a; Ṣaddām’s ruthless route to the top.

JEL Classification: F51, Y80

¹ Štúdia bola vypracovaná v ÚO SAV v rámci grantového projektu VEGA 2/0028/18.

² BATATU, H. *The Old Social Classes and the Revolutionary Movements of Iraq: a Study of Iraq’s Old Landed and Commercial Classes and of its Communists, Ba[‘]thists and Free Officers*, s. 1073.

³ ISKANDAR, Amīr. *Ṣaddām Ḥusajn, munāḍilan wa mufakkiran wa insānan*. [Ṣaddām Ḥusajn ako bojovník, mysliteľ a človek]. Paríž: Hachette, 1980, s 115-119.

Úvod

Na konferencii členských štátov OPEC v alžírskom hlavnom meste uzavrel 6. marca 1975 iránsky šach so Šaddāmom Ĥusajnom tzv. Dohodu z Alžíra alebo Alžírsku dohodu s cieľom zastaviť „podvrtné prenikanie“ Kurdov a obidva štáty sa zaviazali ukončiť svoje pohraničné spory.⁴ Za krátky čas Irán stiahol od hraníc svoje ťažké delostrelectvo a uzavrel hranice, takže Kurdi už nemohli preskupovať svoje sily alebo útočiť na Irak z iránskeho územia, Kurdský odpor sa zrútil.⁵ Prímerie vstúpilo do platnosti 13. marca 1975 a amnestie udelené Kurdom, ktorí ušli do Iránu spôsobili, že väčšina z nich sa vrátila do Iraku. Muštafā al-Bārzanī pochopil, že bez iránskej pomoci nemôže pokračovať v boji a odišiel do exilu. Zomrel v roku 1979 v USA.⁶

1 Alžírka dohoda

Alžírka dohoda znamenala urovnanie kurdskeho problému podľa podmienok *Strany Ba'ť* rovnako ako úpravu hraničných sporov, ktoré sa ťahali od 30. rokov 20. storočia a kalili vzájomné vzťahy. Dohoda obnovila hranicu medzi oboma štátmi v spádnicí (tallweg) rieky Šatt al-ʿArab a spravodlivo rozdelila túto vodnú cestu, zatiaľ čo predošlá dohoda vnútená Irakom stanovila, že hranica vedie po iránskom brehu rieky, čím využívanie vody Iránom bolo ponechané na irackú dobrú vôľu.⁷ Dohodu vypracoval Šaddām Ĥusajn, ktorý už predstavoval reálnu moc v režime Aĥmada Ĥasana al-Bakra, lebo okamžité vyriešenie kurdskeho problému bolo pre neho otázkou prežitia. Jeho chybná stratégia ho totiž donútila pristúpiť na pokorujúci zahraničnopolitický ústupok. Keby bol postupoval podľa *Manifestu* z roku 1970, ľahko mohol kurdske povstanie odvrátiť. Šaddāmovi Ĥusajnovi sa však podarilo premeniť potupu na politické víťazstvo, ktoré znamenalo obrat vo vnútornej a regionálnej politike *Strany Ba'ť* a urobilo z neho „silného muža“ v Bagdade.⁸

Strana Ba'ť prijala ešte tvrdšie opatrenia, aby zabránila obnoveniu kurdskeho odporu. Pás územia, súběžný so štátnou hranicou sa zmenil na *cordon sanitaire*. Kurdske dediny z tej oblasti odstránili a ich obyvateľov presunuli do južného Iraku alebo usídlili v osobitne vytvorených dedinách obkolesených ostnatým drôtom so strážnymi vežami.⁹ Muštafā al-Bārzanī sa neskôr priznal, že urobil najväčšiu chybu keď uveril, že vonkajšie sily, USA a Irán, mu pomôžu poraziť iracký režim, pričom oni ho využili pre vlastné ciele. Neuvedomil si, že iracká armáda je už dosť silná na to, aby ho porazila v boji. Z uvedeného vidno, že obdobie rokov 1968 – 1975 bolo poznamenané krutou porážkou Kurdov, bolo sprevádzané masívnymi presunmi kurdskeho obyvateľstva a Kurdom prinieslo formálnu autonómiu, ktorá mala od skutočnej veľmi ďaleko.¹⁰ Vznik *Vlasteneckého zväzu Kurdistanu* v roku 1975, ktorému predsedal Džalāl ať-Ťalabānī, znamenal ďalšie vnútorné delenie Kurdov. Možno povedať, že Kurdi v severnej časti Iraku tvorili členskú základňu *Demokratickej strany Kurdistanu* Muštafu al-Bārzanīho. Začiatkom roku 1977 Kurdi preskupili svoje sily a obnovili partizánsku vojnu.¹¹ Iné opozičné sily, vrátane komunistov, sa začali zapájať do odbojovej činnosti neskôr.

⁴ CHALIAND, Gerard. "Introduction". In: CHALIAND, Gerard (ed.). *A People without a Country. The Kurds and Kurdistan*. London: Zed Books, 1993, s. 7.

⁵ McDOWAL, David. *A Modern History of the Kurds*. London, New York: I. B. Tauris, 1996, s. 338-339.

⁶ CARDRI (Committee Against Repression and for Democratic Rights in Iraq): *Saddam's Iraq. Revolution or Reaction*. London: Zed Books, 1986, p. 197; CHALIAND, Gerard (ed.). *A People without a Country. The Kurds and Kurdistan*, s. 251.

⁷ Text dohody in: KHADDURI, Majid. *Socialist Iraq. A Study in Iraqi Politics since 1968*. Washington, D.C., The Middle East Institute 1978, s. 245-260.

⁸ ABURISH, Saïd K. *Saddam Hussein. The Politics of Revenge*. London, Bloomsbury 2001, s. 121.

⁹ McDOWAL, David. *A Modern History of the Kurds*, s. 339-340.

¹⁰ SLUGLETT, Peter. "The Kurds". In: CARDRI (Committee Against Repression and for Democratic Rights in Iraq): *Saddam's Iraq. Revolution or Reaction*. London: Zed Books, 1986, s. 197.

¹¹ JAWAD, Sa'ad. *Recent Developments in the Kurdish Issue*. In: NIBLOCK, Tim (ed.). *Iraq: The Contemporary State*. London: Croom Helm, 1982, s. 58-59.

2 Politická stabilizácia a ekonomický rozmach

Sovietski experti pomohli Iraku vybudovať si ropný priemysel nezávisle od Britmi riadenej spoločnosti Iraq Petroleum Company (IPC). Iracká vláda varovala IPC, že ukončí prebiehajúce rokovania pokiaľ jej požiadavky nebudú do dvoch týždňov prijaté. Keď sa tak nestalo, vláda 1. júna 1972 znárodnila IPC ako prvá arabská krajina, ktorá prevzala Západom vlastnenú ropnú spoločnosť.¹² Keď konsolidovala prevzatie majetku IPC, počas arabsko-izraelskej vojny v októbri 1973, keď boli v arabskom svete vybičované protiamerické a protiholandské nálady za ich otvorenú politickú a materiálnu pomoc Izraelu, znárodnila aj americkú a holandskú účasť v spoločnosti Bašra Petroleum Company, ktorá pôsobila v južnej časti krajiny.¹³ Znárodnenie sa nemohlo uskutočniť vo vhodnejšom čase.

Od roku 1975 sa celková situácia v Iraku začala podstatne meniť. Prvý globálny faktor, rozmach ropného sektoru, viedol k zvýšenej sebadôvere vodcov *Strany Ba'ť* v snahe upevniť si moc a zbaviť sa politických konkurentov. Zároveň s tým sa snažili rozšíriť svoju zahraničnopolitickú orientáciu a obchodné styky. Druhý globálny faktor, ktorým bol vznik komunistického režimu v Afganistane v apríli 1978, spôsobil prehodnocovanie súčasnej zahraničnopolitickej orientácie na ZSSR a významnú zmenu v prístupe *ba'ťistov* k irackým komunistom. V tejto súvislosti sa zmenila aj socialistická orientácia Iraku.¹⁴

Hoci vážavé pokusy Iraku v polovici 70. rokov odkloniť sa od ľavicového postoja väčšina jeho susedov privítala, ich pretrvávajúca nedôvera a navyše nepredvídateľné a nevypočítateľné správanie sa irackého režimu spôsobili, že proces opätovného prijatia Iraku do „vyšších kruhov“ blízkovýchodnej politiky bol vážavý a pomalý. Meniaca sa politická situácia v regióne po roku 1973 vytvorila atmosféru, ktorá zvyšovala tlak na Irak, aby prestal zastávať radikálne postoje. V rokoch 1972 – 1975 sa však dosiahol len malý pokrok vo vzťahu Iraku k emirátom Zálivu, lebo ich vzťahy s Irakom ovplyvňovali problémy vo vzťahoch Iraku s Iránom, Kuvajtom a Saudskou Arábiou. Na vzťahy v rámci Zálivu negatívne vplývalo podozrenie malých štátov, že Irak podporuje hnutia nepriateľské a podvrtné voči existujúcim monarchiám.¹⁵ Za tejto situácie postupné oslabovanie stykov so ZSSR, nové ropné bohatstvo a dohoda uzavretá s Iránom znamenala, že Irak získal lepšie postavenie na to, aby si zlepšil vzťahy so susedmi a hral aktívnejšiu úlohu v regionálnej politike. ZSSR pomohol Iraku v rozvoji ropného priemyslu, v prieskume nových ložísk, v ťažbe ropy aj v jej rafinovaní. Na tomto hospodárskom základe ZSSR v roku 1972 podpísal s Irakom *Zmluvu o priateľstve a spolupráci* na dvadsať rokov s prísľubom, že rozvinie spoluprácu na posilnenie obranných schopností Iraku.¹⁶

Ukončenie vojny na severe krajiny a zlepšovanie vzťahov s Iránom pomohlo irackej vláde, aby sa sústredila na využívanie výrazne narastajúcich dôchodkov z ropy. Tento náhly nárast zdrojov od októbra 1973 mal blahodarný vplyv na hospodárstvo.¹⁷ Koncom roku 1975 dosiahol ročný výnos z ropy asi 8 miliárd USD a vláda sa rýchlo snažila využiť možnosti, ktoré zvýšené zdroje poskytovali.¹⁸ Boli vypracované náročné rozvojové plány, ale tie narazili na prekážky. Šaddām Ḥusajn si čoskoro uvedomil, že jeho ambície narážajú na možnosti verejného sektora na ich splnenie, preto začal podporovať súkromný sektor a uľahčil jeho rozvoj

¹² SULAJMĀN, Ḥikmat Sāmī. *Naft al-ʿIrāq Dirāsa iqtisādīja sijāsīja*. [Iracká ropa. Hospodársko-politická štúdia]. Bagdad: Dār ar-rašīd li-n-našr, 1979, s. 250.

¹³ HIRO, Dilip. *Iraq. A Report from the Inside*. London: Granta Books, 2003, s. 158.

¹⁴ GOMBĀR, Eduard – PECHA, Lukáš. *Dějiny Iráku*. Praha: Lidové Noviny, 2013, s. 496.

¹⁵ NIBLOCK, Tim. „Iraqi Policies towards the Arab States of the Gulf, 1958 – 1981”. In: NIBLOCK, Tim (ed.). *Iraq: The Contemporary State*. London and Canberra: Croom Helm, 1983, s. 143-144.

¹⁶ HELMS, Christine Moss. *Iraq. Eastern Flank of the Arab World*. Washington, D. C.: The Brookings Institution, 1984, s. 77.

¹⁷ WHITTLETON, Celine. „Oil and the Iraqi Economy”. In: CARDRI: *Saddam's Iraq. Revolution or Reaction*. London: Zed Books, 1986, s. 64.

¹⁸ TRIPP, Charles. *A History of Iraq*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000, s. 214.

zakladaním poľnohospodárskych, priemyselných a úverových bánk.¹⁹

Dôsledky rozvoja ropného sektoru sa ukázali v hospodárskom živote. Koncom roku 1975 bolo znárodnenie irackej ropy ukončené znárodnením zahraničných akcií v spoločnosti Bašra Petroleum Company. Výnosy z ropy významne vzrástli, takže mohol vzrásť aj podiel štátneho sektoru, v ktorom tvoril ropný sektor hospodárstva najväčšiu časť. V tomto období Irak zažíval nebývalý hospodársky rozkvet a táto predtým chudobná a zaostalá arabská krajina sa začala počítať medzi bohaté štáty.²⁰ Z mimoriadneho rozmachu ropného sektoru mala najväčší úžitok stranicka a štátna byrokracia. Výnosy z ropy poskytli prezidentovi, jeho zástupcovi (Šaddāmovi Ĥusajnovi) a ich spolupracovníkom príležitosť vytvoriť si široký okruh prívržencov, zapletených do využívania štátnych prostriedkov na poskytovanie výhod dôveryhodným jednotlivcom a vytvoriť si širokú celoštátnu sieť podporovateľov. Veľa z toho išlo ľuďom, ktorí boli v spojení s najdôležitejšími predstaviteľmi režimu, ale najmä Šaddām Ĥusajn otvoril možnosti aj pre iných, ktorých chcel vtiahnuť do vlastnej sféry.²¹

Aj zo Saudskej Arábie sa v 70. rokoch stala významná mocnosť v blízkovýchodnej politike. Krajina bola schopná diktovať ceny ropy jednoducho tým, že pohrozila zahltením trhu svojimi obrovskými zásobami.²² Iní členovia združenia OPEC boli nútení prispôbiť sa. Návšteva korunného princa Fahda ibn ʿAbdalʿazīza v júni 1975 v Bagdade poznamenala začiatok zlepšených vzťahov medzi Saudskou Arábiou a Irakom. Obidva štáty sa dohodli na delimitácii neutrálnej zóny na ich spoločnej hranici. V prejave pri príležitosti 7. výročia nástupu *Strany Baʿt* k moci, prezident Aḥmad Ḥasan al-Bakr uviedol, že Irak sa snaží prehĺbiť porozumenie medzi arabskými krajinami Zálivu, osobitne so Saudskou Arábiou a vyriešiť pretrvávajúce problémy. Tieto prejavy dobrej vôle zo strany Iraku a nadšené reakcie zo strany jeho susedov pokračovali niekoľko nasledujúcich rokov, napriek tomu, že Saudská Arábia mala záväzky voči Sýrii, hlavnému rivalovi Iraku v regióne.²³ V apríli 1976, počas návštevy Džiddy, Šaddām Ĥusajn potvrdil nutnosť spoločnej činnosti medzi Saudskou Arábiou a všetkými štátmi Zálivu a v októbri 1977 bol oznámené uzatvorenie viacerých dôležitých spoločných technických s obchodných dohôd.²⁴

V druhej polovici 70. rokov boli deliace čiary medzi vedením *Strany Baʿt* a štátom a jeho inštitúciami takmer zmazané. V tom istom čase pozoruhodný rast dôchodkov z ropy znamenal aj zvýšenie hospodárskej sily stranického vedenia. Navyše, „vyriešením“ kurdskeho problému, *Strana Baʿt* už nepotrebovala komunistov a opäť sa obrátila proti nim. Tretí zjazd Komunistickej strany Iraku (KSI) sa konal v máji 1976,²⁵ a zakrátko, na jeseň 1976, sa začalo prenasledovanie jednotlivých komunistov.²⁶ Napriek oficiálnym vyhláseniam o opaku, napätie medzi KSI a irackou vládou bolo čoraz zreteľnejšie. Sovietske pokusy o zahladenie rozporov ešte zhoršili situáciu, lebo Šaddām Ĥusajn tieto pokusy považoval za neodôvodnené zasahovanie ZSSR do irackých záležitostí a prehlbovali jeho podozrenie proti KSI.²⁷

Príjmy z ropy dávali irackým vodcom voľný výber, čo nevyhnutne podkopalo postavenie ZSSR, ale bez ohľadu na to, sovietsko-iracká Zmluva o priateľstve a spolupráci

¹⁹ ABURISH, Said K. *Saddam Hussein. The Politics of Revenge*, s. 110.

²⁰ GOMBÁR, Eduard – PECHA, Lukáš. *Dějiny Iráku*, s. 497.

²¹ TRIPP, Charles. *A History of Iraq*, s. 215.

²² DARWISH, Adel – ALEXANDER, Gregory. *Unholy Babylon. The Secret History of Saddam's War*. London: Victor Gollancz Ltd, 1991, s. 49.

²³ SLUGLETT, Marion Farouk – SLUGLETT, Peter. *Iraq since 1958. From Revolution to Dictatorship*. London, New York: I. B. Tauris Publishers, 1990, s. 201.

²⁴ *Arab Report and Record*, 3 October 1977.

²⁵ ʿABDALKARĪM, Samīr. *Aḥwāʿ ʿalā al-ḥaraka aš-šujūʿija fī al-ʿIrāq*. [Zaostrené na komunistické hnutie v Iraku]. Diel 5. /1968 – 1979/. Bejrút: Dār al-miršād, 1997, s. 204-212.

²⁶ AL-KHALIL, Samīr. *Republic of Fear. The Politics of Modern Iraq*. Berkeley; Los Angeles: University of California Press, 1989, s. 233.

²⁷ SMOLANSKY, O. M. – SMOLANSKY, B. M. *The USSR and Iraq: the Soviet quest for influence*. Durham N.C., 1991, s. 119-127.

zostala v platnosti, keďže ZSSR bol ešte stále pre Irak najväčším dovozcom zbraní a spolupracoval s jeho ropným sektorom a ďalšími priemyselnými odvetviami.²⁸ V tomto ovzduší veľkých príjmov, smelých rozvojových plánov, podpory a ochrany podnikateľov v Iraku nebolo prekvapujúce, že vzťahy Iraku so západnými štátmi sa zlepšovali. Irak sa stal dôležitým trhom a po urovnaní sporov s Iránom sa už naň nehľadelo ako na strategického spojenca ZSSR. Znova sa pozornosť sústredila na sociálne zabezpečenie, na novú bytovú výstavbu a na štedré investície do zdravotníctva a školstva. Počas niekoľkých nasledujúcich rokov bolo výsledky tejto výdatne financovanej iniciatívy cítiť v celej krajine, čo prispievalo k všeobecnému pocitu, že vláda plní svoje sľuby, aj keď zároveň skoro 40 % príjmov z ropy bolo použitých na nákup zbraní.²⁹

Šaddām Ḥusajn si rýchlo uvedomil význam ropného bohatstva a postupne posilňoval svoj vplyv aj v tomto sektore. Potom, v septembri 1977, prevzal celkový dohľad nad ropnou politikou štátu prostredníctvom Výboru pre záležitosti ropy a plnenia dohôd (Committee for Oil Affairs and Agreements Execution).³⁰ Len niekoľkí poznali presne čísla príjmov a výdavkov a podľa jeho rozhodnutia pevný podiel z ropných príjmov bol presúvaný na zahraničné kontá. *Strana Ba't* si stanovila tri hlavné ciele: 1. Zbavenie vyššej aj strednej vrstvy bohatstva a privilégií a rovnomernejšie rozdeľovanie príjmov a služieb; 2. Vytvorenie socialistického hospodárstva kde štát bude vlastníkom prírodných zdrojov a výrobných prostriedkov; 3. Diverzifikáciu hospodárstva poskytujúcu Iraku toľko hospodárskej nezávislosti ako je možné.³¹ V jednom rozhovore Šaddām Ḥusajn uviedol: „Vláda v našej krajine pracuje na nastolení socializmu a púšťa sa do životne dôležitých oblastí uplatňovania socializmu. Jednou z dôležitých črt socialistickej výstavby je zabezpečiť každému obyvateľovi pracovnú príležitosť s primeraným stanoveným platom v súlade so socialistickou predstavou a politikou reakcie na potreby ľudu na základe podmienok a povahy v každej etape“.³²

Nakoniec sa KSI, podobne ako mnohí iní počas nasledujúcich niekoľko rokov, zamotala do radu udalostí, ktoré tlačili Šaddāma Ḥusajna do pozície nesporného vodcu.³³ V tejto fáze bolo zrejmé, že on a nie Aḥmad Ḥasan al-Bakr, je dominantnou osobnosťou režimu. Neexistovali zjavné známky rivalít medzi tými dvoma mužmi a bolo ťažké poukázať na nejaké politické rozdiely medzi nimi. Šaddām Ḥusajn sa však medzitým stal neohrozenou hlavou bezpečnostného aparátu štátu a straníckych štruktúr. Ich pomocou ovládol administratívny aparát štátu a z tejto pozície začal prenikať aj do armádnych štruktúr. Vytvoril si tam sieť prívržencov spomedzi príslušníkov pochádzajúcich z Tikrītu a iných, ktorým – v prípade, že sa k nemu pripoja – otvoril možnosti na zbohatnutie a povýšenie.³⁴

V januári Šaddām Ḥusajn naznačil svoje ambície, keď Aḥmada Ḥasana al-Bakra požiadal, aby ho povýšil do generálskej hodnosti, hoci nikdy nebol dôstojníkom. Podstatne zväčšil prezidentskú gardu, elitnú jednotku založenú v roku 1963, zvanú Republikánska garda. Tá bola postupne prebudovaná na jeho osobnú gardu a bola premenovaná na Ľudovú armádu (al-Džajš aš-ša'abī), ktorej velil jeho verný spoločník Ṭāhā Jāsīn Ramaḍān al-Džazrāwī. Táto jednotka, v ktorej slúžili výlučne dôstojníci a vojaci z mesta Tikrīt, dostala najmodernejšie zbrane a zvyšovala svoju bojovosť.³⁵ Zakrátko bola uverejnená správa, že početný stav Ľudovej armády bol zdvojnásobený, čo účinne odradilo iné frakcie v strane od ohrozovania

²⁸ AḤMAD, Ibrāhīm Chalīl – ḤUMAJDĪ, Dža'far 'Abbās. *Tārīḥ al-ʿIrāq al-mu'āšir*. [Dejiny súčasného Iraku]. Al-Mawšil (Mosul): Dār al-kutub li-ṭ-ṭibā'a wa-n-našr, 1989, s. 250.

²⁹ TRIPP, Charles. *A History of Iraq*, s. 214.

³⁰ STEVENS, Paul. "Iraqi Oil Policy". In: NIBLOCK, Tim (ed.). *Iraq: The Contemporary State*. London and Canberra: Croom Helm 1983, s. 173.

³¹ COUGHLIN, Con. *Saddam. The Secret Life*. London: Pan Books, 2003, s. 112-113.

³² HUSSEIN, Saddam. *Social and Foreign Affairs in Iraq*. London: Croom Helm, 1979, s. 87.

³³ AL-KHALIL, Samir. *Republic of Fear. The Politics of Modern Iraq*, s. 231-232.

³⁴ TRIPP, Charles. *A History of Iraq*, s. 215-216.

³⁵ KARSH, Efraim – RAUTSI, Inari. *Saddām Husajn. Politická biografie*. Praha: Melantrich, 1995, s. 197.

vedúceho postavenia Šaddāma Ḥusajna.³⁶ Podľa správ mala *Strana Ba'ť* v roku 1976 10.000 aktívnych členov a pol milióna sympatizantov. Šaddām Ḥusajn systematicky posilňoval svoje postavenie a *ba'ťistickú* ideológiu postupne nahrádzal kult jeho osobnosti. Šaddām Ḥusajn sa stával hlavným objektom médií a kritizovať ho bolo čoraz nebezpečnejšie. Svoje riadenie strany posilnil v januári 1977 zvýšením členov Regionálneho vedenia *Strany Ba'ť* na 21,³⁷ čím odmenil svojich podporovateľov a oslabil vplyv tých, ktorí ešte mali výhrady voči jeho vedeniu.³⁸ Pravidelnými čistkami vo vrcholných straníckych a štátnych orgánoch systematicky odstraňoval z cesty skutočných aj potenciálnych oponentov.

Šaddām Ḥusajn chcel, aby nebolo pochybností o jeho schopnosti ovládať Radu revolučného velenia a vládu a rozhodne dával najavo, že nezávislú opozíciu, aká sa ukazovala v ši'itských mestách, nebude tolerovať.³⁹ Na druhej strane tieto udalosti umožnili Šaddāmovi Ḥusajnovi, aby naznačil svoje vzťahy k celej ši'itskej komunite. V septembri 1977 zlúčil iracké Regionálne vedenie *Strany Ba'ť* s Radou revolučného velenia (RRV), ktorá bola rozšírená na 22 členov. Do RRV po prvý raz zaradil aj niekoľko irackých ši'itov a tento krok naznačoval, že sa rozhodol konať v mene všetkých zložiek irackej spoločnosti. Tieto symbolické kroky boli zamerané na podporu jeho mocenského postavenia. Na úkor prezidenta Aḥmada Ḥasana al-Bakra sformoval vnútorný okruh oddaných podporovateľov z členov rodiny a straníckych funkcionárov, aj keď to neboli sunniti.⁴⁰ V septembri 1977 Šaddām Ḥusajn ovládol všetky súčasti irackej ropnej politiky, čo mu poskytlo úplný prístup ku kľúčovému zdroju príjmov irackého štátu. On určoval veľkosť produkcie a riadil vyplácanie výnosov z ropy. Iba on poznal presnú výšku príjmov a výdavkov. Preto údaje týkajúce sa ropného sektoru sa objavovali veľmi zriedka a bez presných informácií bolo ťažké zhodnotiť vývoj.⁴¹ Týmto spôsobom bolo jednoduchšie pokrývať stúpajúce nároky vedúcich predstaviteľov tikritského klanu. K Šaddāmovým najbližším príbuzným patrila jeho nevlastný brat a švager, °Adnān Čajrallāh at-Ṭalfāḥ, ktorý sa v októbri 1977 stal ministrom obrany a v apríli 1978 bol povýšený na generála.⁴² Týmto spôsobom °Adnānov svokor, prezident Aḥmad Ḥasan al-Bakr, stratil vplyv na armádu. °Adnānov otec Čajrallāh at-Ṭalfāḥ, ktorý bol zároveň strýkom a svokrom Šaddāma Ḥusajna, sa stal primátorom Bagdadu, kde sa stal známym nevídanou korupciou.

Proces *ba'ťizácie* armády bol zameraný na budovanie „ideologickej armády“, ktorej úlohou bolo chrániť moc strany. Ideologická armáda šírila národnosocialistickú ideológiu. Bola militantným nástrojom „vedúcej *Strany Ba'ť*“, na plnenie jej zámerov a cieľov. Bola to organizovaná moderná sila schopná rýchleho a aktívneho pohybu a obohatená prevládajúcim pocitom „historickej zodpovednosti“. Dôstojníci boli hlboko presvedčení o svojej úlohe elity ako vedúca „vlastenecká“ sila v irackej spoločnosti.⁴³ A tak v období medzi Alžírskou dohodou v marci 1975 a vypuknutím vojny s Iránom v septembri 1980, možno na irackú zahraničnú politiku hľadieť ako na kombináciu zlepšovania vzťahov s možnými spojencami a bojovnosti voči rivalom, ktorá bola sprevádzaná takmer ako logický dôsledok, rovnakou zmesou extrémnej verbálnej bojovnosti a hlbokou praktickou opatrnosťou voči arabsko-izraelskému konfliktu.⁴⁴

³⁶ HELMS, Christine Moss. *Iraq. Eastern Flank of the Arab World*. Washington, D. C.: The Brookings Institution, 1984, s. 100.

³⁷ *Strana Ba'ť* ako celoarabská strana mala tzv. Národné vedenie (Qijāda qawmīja) a v jednotlivých arabských regiónoch-krajinách, v Sýrii, Iraku, Libanone a Jordánsku, boli tzv. Regionálne vedenia (Qijāda qutřīja). K.S.

³⁸ TRIPP, Charles. *A History of Iraq*, p. 216.

³⁹ FULLER, Graham E. – FRANCKE, Rend Rahim. *The Arab Shi'a. The Forgotten Muslims*. New York: St. Martin's Press, 1999, s. 98-99.

⁴⁰ GOMBÁR, Eduard – PECHA, Lukáš. *Dějiny Iráku*, s. 497.

⁴¹ STEVENS, Paul. „Iraqi Oil Policy: 1961 – 1976“. In: NIBLOCK, Tim (ed.): *Iraq: The Contemporary State*. London: Croom Helm, 1982, s. 187.

⁴² ABURISH, Saïd K. *Saddam Hussein. The Politics of Revenge*, s. 161.

⁴³ ABBAS, A. „The Iraqi Armed Forces, Past and Present.“ In: CARDRI: *Saddam's Iraq. Revolution or Reaction*, s. 216-217.

⁴⁴ SLUGLETT, Marion Farouk – SLUGLETT, Peter. *Iraq since 1958*, s. 201.

Odvtedy sa chorľavý prezident stále viac stránil politického života, venoval sa rodinnému životu, pestoval ruže vo svojej záhrade a riadenie štátnych záležitostí nechal plne na Šaddāma Ḥusajna. Vnútorne politické posuny viedli k posilneniu národných až šovinistických tendencií a k postupnej zmene od autoritárskeho režimu k totalitnej diktatúre. Od konca 60. rokov sa uskutočňovala systematická *baʿtízacia* spoločnosti: pracovníci v štátnom aparáte a univerzitní učitelia mohli pôsobiť iba keď sa stali členmi strany. S tým súvisela aj perzekúcia všetkých oponentov, sprevádzaná väznením a mučením.

Rýchly hospodársky rozvoj Iraku, jeho zvyšujúce sa hospodárske styky so Západom a postupné vzdľaľovanie sa od ZSSR sa po roku 1975 prejavovali v čoraz miernejšej a pragmatickej zahraničnej politike. Najväčší posun bol zaznamenaný v smere k Zálivu, kde sa zlepšili vzťahy s Iránom, Saudskou Arábiou a konzervatívnymi šejkátmi. V zahraničnej politike došlo k zásadnej zmene orientácie od Východu na Západ a obchod so štátmi východného bloku výrazne poklesol. Napriek tomu, že dodávky zbraní zo ZSSR pokračovali, ich podiel sa znížil z 95 % na 63 %, keď od septembra 1976 sa ďalšími dodávateľmi zbraní a poskytovateľmi expertov stali Francúzsko, Taliansko, Brazília a ďalšie štáty.⁴⁵

Dôležitou vnútornou politickou udalosťou sa stala zrážka *Strany Baʿt* s KSI, ktorá čiastočne súvisela s nastolením komunistického režimu v Afganistane v apríli 1978. Nespokojnosť s politikou *Strany Baʿt* sa po prvý raz prejavila už na 3. zjazde KSI v máji 1976. *Strana Baʿt* sa snažila obmedziť vplyv komunistov v masových organizáciách ako boli Federácia odborových zväzov, Federácia demokratickej mládeže, Všeobecný zväz študentov a Zväz irackých žien.⁴⁶ KSI vydala 10. marca 1978 rezolúciu navrhujúcu, aby rok 1978 bol posledným rokom „prechodného obdobia“. Pokrokový vlastenecký a národný front (al-Džabha al-waṭanīja wa al-qawmīja at-taqaddumīja) postupne strácal svoj význam. Počas niekoľkých nasledujúcich rokov státisíce jednotlivcov, ktorí z akéhokoľvek dôvodu nesúhlasili so *Stranou Baʿt*, bolo uväznených, zavraždených, alebo nútených emigrovať.⁴⁷ Bezohľadná kampaň bola rozpútaná 7. júna 1978, keď popravili 21 komunistov za údajnú činnosť v armáde a KSI prešla do ilegality. Pokrokový vlastenecký a národný front, hoci nikdy nebol oficiálne zrušený, sa už nezišiel a bol fakticky zrušený.⁴⁸

Situácia v arabskom svete sa značne zmenila po tom, čo egyptský prezident Anwar as-Sādāt v novembri 1977 navštívil Jeruzalem. Táto udalosť spôsobila obrovský ústup od predošlých noriem vnútroarabskej politiky a žiadala si zásadnú zmenu základných pravidiel.⁴⁹ Irak sa poponáhľal odsúdiť egyptského prezidenta a prerušiť diplomatické styky s Egyptom. Aḥmad Ḥasan al-Bakr a Šaddām Ḥusajn využili túto príležitosť na to, aby naliehali na arabský svet, aby proti Egyptu zaujal ešte dôraznejší postoj, aký bol prijatý na schôdzi arabských hláv štátov v roku 1978 v Tripolise, ktorí reprezentovali tzv. pevné alebo odmietajúce štáty. Iracký neúspech dosiahnuť väčšiu podporu svojho postoja, viedol k zmene taktiky.

3 Strategické rozhodnutia a uchopenie moci

Dohoda z Camp Davidu uzavretá medzi Egyptom a Izraelom 17. septembra 1978 poskytla prezidentovi Aḥmadovi Ḥasanovi al-Bakrovi príležitosť, aby sa pokúsil odstaviť Šaddāma Ḥusajna od moci. Všetci Arabi, vrátane obidvoch Regionálnych vedení (sýrskeho a irackého) *Strany Baʿt* boli zajedno v tom, že odpoveďou na egyptskú mierovú iniciatívu musí viesť k posilneniu štátov východného arabského frontu, ktorý čelí Izraelu, t. j. Sýrie, Iraku

⁴⁵ ABURISH, Said K. *Saddam Hussein. The Politics of Revenge*, s. 131.

⁴⁶ AL-SHARQI, Amal. “The Emancipation of Iraqi Women”. In: NIBLOCK, Tim (ed.). *Iraq: The Contemporary State*. London and Canberra: Croom Helm 1983, s. 85.

⁴⁷ SORBY, Karol R. – SORBY, Karol Jr. *Blízky východ v medzinárodnej politike, 1971 – 1990*. Bratislava: Ekonóm, 2011, s. 138-139.

⁴⁸ GOMBÁR, Eduard – PECHA, Lukáš. *Dějiny Iráku*, s. 498-499.

⁴⁹ SLUGLETT, Marion Farouk – SLUGLETT, Peter. *Iraq since 1958*, s. 202-203.

a Jordánska.⁵⁰ Irak 1. októbra 1978 oznámil, že je ochotný vyslať jednotky na posilnenie Sýrie, najmä v súvislosti jej konfrontácie s Izraelom. Tento prísľub učinil Aḥmad Ḥasan al-Bakr, ktorý konal z vlastnej iniciatívy a odvážne pokračoval návrhom zjednotenia svojej krajiny s predošlým nepriateľom. Pre sýrskeho prezidenta Ḥāfīza al-Asada odchod Egypta z možného protiizraelského spojenectva, zanechal Sýriu nebezpečne zraniteľnou, takže neprichádzalo do úvahy, že by taký návrh odmietol. Irak a jeho zdroje znamenali obnovenie istej formy strategickej rovnováhy a využitie rétoriky zjednotenia bolo len malou cenou za upevnenie strategického spojenectva.⁵¹

Camp David hnal Irak do hlavného prúdu arabskej politiky viac ako čokoľvek iné. Irak prejavil opozíciu voči egyptsko-izraelským dohodám a Ṣaddām Ḥusajn chcel využiť izoláciu Egypta na to, aby demonštroval iracké vodcovstvo arabského sveta. Tomu mala poslúžiť ďalšia schôdzka hláv arabských štátov (bez prítomnosti Egypta), ktorú Irak zvolal do Bagdadu. Konala sa v dňoch 2. – 7. novembra 1978 a jej cieľom bolo neutralizovať dohody z Camp Davidu.⁵² Irak bol opäť nútený mierniť svoj postoj v palestínskej otázke – ukončiť podporu extrémnej frakcii Abū Niḏāla a obnoviť vzťahy s Jāsirom ʿArafātom a hlavným prúdom v Organizácii pre oslobodenie Palestíny (OOP).⁵³ Vrcholná schôdzka, ktorá odsúdila Anwara as-Sādāta sa v zásade dohodla aj na ďalších odvetných krokoch, keď Egypt nezruší uvedené dohody.⁵⁴ Následné bagdadske stretnutie ministrov zahraničných vecí z 19. marca 1979 signalizovalo vylúčenie Egypta z Ligy arabských štátov a preloženie sídla tejto medzištátnej organizácie z Káhiry do Tunisu.

Keď iracké vedenie začalo presadzovať konzistentnejšiu politiku ako odpoveď na návštevu Anwara as-Sādāta v Jeruzaleme, dokázalo získať širokú podporu od Saudskej Arábie a štátov Zálivu, ktorá pokračovala počas a aj po krátkom a nakoniec bezvýslednom období sýrsko-irackého priateľstva medzi októbrom 1978 a júlom 1979. Prezident Aḥmad Ḥasan al-Bakr sa pokúšal posilniť si postavenie podivným ukončením napätia so Sýriou. Po jeho stretnutí v Bagdade so sýrskym prezidentom, 28. októbra 1978 bola podpísaná Charta národnej akcie, potvrdzujúca úmysel „zaviesť hlboké zjednocujúce vzťahy medzi arabskými regiónmi (quṭr) Sýrie a Iraku“. Vyhlásenie na záver druhého zasadnutia Spoločného sýrsko-irackého politického výboru v januári 1979 hovorilo o ústavnom zjednotení oboch regiónov (štátov). To bolo pre mocenské postavenie Ṣaddāma Ḥusajna veľmi nebezpečné, keďže iba Aḥmad Ḥasan al-Bakr a Ḥāfīz al-Asad mali viesť nový štát. Tretie stretnutie v júni 1979 už bolo len „smútočnou hostinou“ celého projektu.⁵⁵ Treba pripomenúť, že ani Ḥāfīz al-Asad ani Ṣaddām Ḥusajn nemali v úmysle vážne presadzovať zjednotenie, ale jeho príprava na jeseň 1978 poslúžila ich záujmom.⁵⁶

Následne po summite sa Irak dokonca pokúsil nakrátko zmierniť svoj dlhoročný spor so Sýriou. Summit však zásadne nezmenil vzťahy so Sýriou, ale pomohol Jordánsku. V júni 1979 Ṣaddām Ḥusajn navštívil Jordánsko ako prvý vysoký štátny predstaviteľ od roku 1958 a bol uzavretý celý rad dohôd, vojenských, hospodárskych aj politických. V roku 1980 sa začala práca na spoločných projektoch. Najdôležitejším bolo rozšírenie prístavu Aqaba, od ktorého si Iráčania sľubovali odľahčenie svojich prístavov v Zálive a možnú náhradu za používanie sýrskych a libanonských prístavov. Nasledovalo zlepšenie cestnej siete medzi Ammánom

⁵⁰ ABURISH, Said K. *Saddam Hussein. The Politics of Revenge*, s. 164-165.

⁵¹ TRIPP, Charles. *A History of Iraq*, s. 219.

⁵² COUGHLIN, Con. *Saddam. The Secret Life*, s. 112-113.

⁵³ MARR, Phebe. *The Modern History of Iraq*. Boulder, Colorado: Westview Press, 1985, s. 244.

⁵⁴ MAṬAR, Fuʿād. *Ṣaddām Ḥusajn, ar-radḏul wa al-qaḏīja wa al-mustaqbal*. [Ṣaddām Ḥusajn, muž, vec a budúcnosť]. Bejrút: al-Muʿassasa al-ʿarabīja li-d-dirāsāt wa-n-našr, 1980, s. 85-86.

⁵⁵ GOMBÁR, Eduard – PECHA, Lukáš. *Dějiny Iráku*, s. 498.

⁵⁶ KIENLE, Eberhard. *Baʿth versus Baʿth: The Conflict between Syria and Iraq, 1968 – 1989*. London/New York: I. B. Tauris Publishers, 1990, s. 207-213.

a Bagdadom.⁵⁷ Po spustení ropovodu z Kirkúku do prístavu Fao, Šaddām Ĥusajn získal nástroj ako tlačiť na Sýriu, keďže už nebol životne závislý od ropovodu prechádzajúceho cez sýrske územie.

Rozuzlenie prišlo 16. júla 1979, keď v predvečer 11. výročia revolúcie 1968, prezident v televíznom prenose oznámil svoju rezignáciu vysvetlením, že sa vzdáva všetkých funkcií zo zdravotných dôvodov. Vynútená rezignácia prezidenta, na ktorého Čajrallāh at-Ṭalfāh a jeho syn ʿAdnān naliehali, aby odstúpil „v záujme kmeňa“, priviedla Šaddāma Ĥusajna na vrchol moci.⁵⁸ Toto rozhodnutie bolo prijaté 11. júla 1979 na tajnom stretnutí Rady revolučného velenia, kde 65-ročný Aḥmad Ḥasan al-Bakr označil Šaddāma Ĥusajna za svojho nástupcu slovami: „Počas revolučného pochodu bol veľkým vodcom, schopným čeliť všetkým ťažkostiam a znášať bremeno zodpovednosti“.⁵⁹ Šaddām Ĥusajn „skromne“ súhlasil, že bude udržiavať jednotu strany.

Mnohí *baʿtisti* boli presvedčení, že to, čo sa udialo v Bagdade v júli 1979, bol prevrat v rámci strany.⁶⁰ Aḥmad Ḥasan al-Bakr zomrel v izolácii 4. októbra 1982. Možná vnútorná opozícia v *Strane Baʿt* voči očakávaným zmenám bola zmarená tak, že krátko predtým bolo odhalené „sprisahanie“ osnované Sýriou s cieľom zvrhnúť iracký režim. Bol vytvorený zvláštny stranický tribunál pod predsedníctvom Naʿīma Ḥaddāda, ktorý odsúdil na smrť piatich členov RRV a 17 ďalších členov strany.⁶¹ Skutočnosť, že dokonca tí, ktorí mali predtým tak blízko k vodcovi, môžu padnúť tak náhle a fatálne do nemilosti ukázalo, že žiadna opozícia tak vnútri strany, ako aj mimo nej, sa nebude tolerovať.⁶²

4 Likvidácia opozície, zahraničný tlak a vstup do vojny

Politické hnutie šīʿitov v Iraku sa objavilo po páde monarchie v roku 1958. Viacerí náboženský vodcovia a učenci (ʿulamāʾ) v meste an-Nadžaf, na čele ktorých stál ājatallāh Muḥammad Bākīr aš-Šadr, nespokojní s tým, že šīʿitská náboženská komunita podporuje komunistov, vytvorili na jeseň 1958 politickú organizáciu nazvanú Spoločnosť učencov an-Nadžafu (Džamʿīyat al-ʿulamāʾ fī an-Nadžaf al-Ašraf).⁶³ Organizácia mala za cieľ pozdvihnúť uvedomenie muslimskej komunity ako celku a zahatiť šírenie komunizmu a ateizmu. Vo svojich prácach sa títo učenci snažili vyvrátiť marxizmus a kritizovali západné hospodárske a spoločenské myslenie a filozofiu.⁶⁴

Koncom 60-tych rokov komunizmus už nebol hlavnou starosťou učencov, ale samotná *Strana Baʿt* a Spoločnosť učencov an-Nadžafu bola zmenená na politickú stranu pod názvom Islámska výzva (ad-Daʿwa al-islāmīya).⁶⁵ Vytvorenie tejto strany možno vysvetliť tak, že išlo jednak o reakciu na sekulárnu povahu *baʿtistického* režimu, ale najmä na nové rozhodnutie štátu priamo zasahovať do záležitostí šīʿitskej náboženskej hierarchie, čo bola citlivá oblasť, od ktorej sa držali odstup všetky dovtedajšie iracké vlády, vrátane osmanskej až do konca prvej svetovej vojny. *Strana Baʿt* reagovala na činnosť Islámskej výzvy zvyčajným spôsobom: v roku 1974 nechala bez súdu popraviť piatich učencov; vo februári 1977 prebehla vlna zatýkania v posvätných mestách počas náboženských obradov, po ktorých bolo osem členov kléru popravených a pätnásť boli odsúdení na doživotné väzenie.⁶⁶ Na jeseň 1978, na žiadosť

⁵⁷ MARR, Phebe. *The Modern History of Iraq*, s. 245.

⁵⁸ COUGHLIN, Con. *Saddam. The Secret Life*, s. 154.

⁵⁹ Cit. in: GOMBÁR, Eduard – PECHA, Lukáš. *Dějiny Iráku*, s. 499.

⁶⁰ ABURISH, Said K. *Saddam Hussein. The Politics of Revenge*, s. 169.

⁶¹ COUGHLIN, Con. *Saddam. The Secret Life*, s. 160-161

⁶² SLUGLETT, Marion Farouk – SLUGLETT, Peter. *Iraq since 1958*, s. 209.

⁶³ DZIEKAN, Marek M. *Irak. Religia i politika*. Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA, 2005, s. 71.

⁶⁴ NAKASH, Yitzhak. *The Shiʿis of Iraq*. Princeton University Press, 2003, s. 137.

⁶⁵ KARSH, Efraim – RAUTSI, Inari. *Saddām Husajn. Politická biografie*, s. 148.

⁶⁶ ZAHER, U. *The Oppositor*. In CARDRI (Committee Against Repression and for Democratic Rights in Iraq): *Saddam's Iraq. Revolution or Reaction*. London: Zed Books, 1986, s. 165-166.

iránskeho šacha, Bagdad musel z Iraku vyhostiť ajatallāha Rūhallāha Chumajnīho (Chomeini), ktorý strávil 15 rokov ako exulant v posvätnom meste an-Nadžaf v Iraku.⁶⁷ V roku 1979, sa Islámska výzva posmelená iránskou revolúciou dostala do otvoreného konfliktu s vládou, keď napadala kancelárie *Strany Ba'ť* a policajné stanice a otvorene vyjadrovala podporu novej vláde v Iráne.

Strana Ba'ť odpovedala intenzívnou kampaňou proti Islámskej výzve a za členstvo v nej hrozil trest smrti. V apríli 1980 bol popravený ajatallāh Muḥammad Bākīr aš-Šadr a jeho sestra Bint Hudā.⁶⁸ O niekoľko mesiacov neskôr iracká armáda vtrhla do Iránu, čo viedlo k presunu opozície proti režimu na inú úroveň, takže opozičný postoj k režimu mohol byť označený za útok na Irak a arabstvo, čo sa rovnalo zrade. Je ťažké odhadnúť aký účinok mali postoje Islámskej výzvy, ale hoci väčšina regrútov boli šī'iti, nemožno hovoriť o masových dezerciách alebo vyjadrovaní solidarity medzi irackými a iránskymi šī'itmi. Na rozdiel od Kurdov, ktorí tvoria odlišnú národnostnú skupinu, veľká väčšina irackých šī'itov boli Arabi a identifikovali sa s Irakom a nikdy nešli tak ďaleko, aby žiadali samosprávu.⁶⁹ A tak hoci represálie účinne zamedzili obnovenie činnosti Islámskej výzvy, spôsobili to, že mnohí šī'iti si hlbšie uvedomovali svoju náboženskú príslušnosť ako predtým.

Upevňovanie moci Šaddāma Ḥusajna bolo sprevádzané zvýšenou aktivitou irackých tajných služieb. Popri Všeobecnej tajnej službe (al-Muchābarāt), tu bola Zvláštna tajná služba (al-Amn al-khāṣṣ), ktorá bola priamo podriadená prezidentskej kancelárii a podľa odhadov mala asi 58 tisíc príslušníkov.⁷⁰ V marci 1980 urobil prezident ďalšiu veľkú zmenu v ústavnom poriadku, keď obnovil právomoci parlamentu, ktorého činnosť bola prerušená po revolúcii v roku 1958. Podľa nového zákona malo byť 250 poslancov volených v tajných voľbách každé štyri roky. Parlament mal v zahraničí vytvárať predstavu, že Irak sa vydal na cestu demokratického rozvoja, ale prax bola úplne opačná. Všetci kandidáti na poslancov boli vyberaní podľa presne stanovených podmienok a museli sa riadiť zásadami revolúcie z júla 1968, takže parlament bol iba prehliadkou vybraných členov *Strany Ba'ť*.⁷¹ Bez ohľadu na to, najvyššiu výkonnú a zákonodarnú moc v štáte stelesňovala Rada revolučného velenia.

Ropné bohatstvo krajiny umožňovalo Šaddāmovi Ḥusajnovi vybaviť svoje viacnásobné tajné služby s najmodernejšími prostriedkami sledovania a dohľadu. Spolu s rozvojom komunikačného systému, tieto tajné služby urobili štátny aparát efektívnejším ako kedykoľvek predtým. Počas osemdesiatych rokov, bezpečnosť bola ďalej posilňovaná budovaním rozsiahlych podzemných komplexov, projektovaných a budovaných väčšinou britskými firmami, aby slúžili ako núdzové hlavné stany v prípade útoku na režim.

Iránska revolúcia mala prenikavý vplyv na irackú politiku, keďže znamenala koniec priateľských vzťahov medzi obidvoma krajinami, ktoré trvali od roku 1975. Osobitne pád šacha znamenal v skutočnosti zrušenie Alžirskej dohody a obnovu kurdskeho problému. Navyše, vytvorenie šī'itskej teokratickej vlády v Iráne vyvolal vážne obavy z tej vlády v Iraku, kde rovnako ako inde v arabskom svete, návrat islámu vyplnil vákuum spôsobené ideologickým ústupom od arabského nacionalizmu a socializmu. Šaddām Ḥusajn podcenil nadšenie skryté v iránskej revolúcii, zle odhadol dôsledok tohto vplyvu na morálku a útočný charakter iránskych ozbrojených síl. Obnovil staré pohraničné spory medzi obidvoma krajinami v otázke rieky Šatt al-ʿArab a postavenia juhozápadnej iránskej provincie Chūzistān/Arabistān a 22. septembra 1980 využil opakujúce sa cezhraničné ozbrojené zrážky aj iránske delostrelecké

⁶⁷ KARSH, Efraim – RAUTSI, Inari. *Saddām Husajn. Politická biografie*. [Šaddām Ḥusayn. Political Biography]. (Czech translation). Prague: Melantrich, 1995, s. 150-151.

⁶⁸ DZIEKAN, Marek M. *Irak. Religia i politika*, s. 68; KARSH, Efraim – RAUTSI, Inari. *Saddām Husajn. Politická biografie*, s. 152.

⁶⁹ NAKASH, Yitzhak. *The Shi'is of Iraq*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2003, s. 138.

⁷⁰ AL-KHALIL, Samir. *Republic of Fear. The Politics of Modern Iraq*, s. 37.

⁷¹ COUGHLIN, Con. *Saddam. The Secret Life*, s. 166.

útoky na Bašru ako zámienku na rozpútanie vojny s Iránom. K vojne pristúpil ako k poslednej možnosti, keď vyčerpal všetky zvyšné prostriedky na odvrátenie iránskeho tlaku.

Záver

Rozhodnutie Šaddāma Ĥusajna začať vojnu nebolo ľahké a chýbalo mu nadšenie. Do vojny bol v podstate vmanévrovaný zvyšujúcou sa obavou o vlastné politické prežitie. Išlo o preventívny krok, ktorý mal využiť dočasnú príležitosť na odvrátenie iránskeho tlaku na jeho režim a iracký ľud bol tak využitý ako štít chrániaci jeho politickú budúcnosť. Žiaľ iracké vedenie nebolo schopné, alebo nedostalo možnosť, realisticky zhodnotiť strategickú situáciu, pretože aj keď v iránskej armáde vládol po revolúcii zmätok, základné demografické a geografické skutočnosti boli jasné: Irán mal trikrát väčšiu rozlohu aj počet obyvateľstva ako Irak.

Použitá literatúra:

1. ABU JABER, Kamel S. *The Arab Baath Socialist Party*. New York: Syracuse University Press, 1966.
2. ABURISH, Said K. *Saddam Hussein. The Politics of Revenge*. London: Bloomsbury, 2001.
3. AĤMAD, Ibrāhīm Chalīl – ĤUMAJDĪ, Dža^cfar ^cAbbās. *Tārīḥ al-^cIrāq al-mu^cāšir*. [Dejiny súčasného Iraku]. Al-Mawšil (Mosul): Dār al-kutub li-ṭ-ṭibā^ca wa-n-našr, 1989.
4. Al-ADHAMĪ, Muḥammad Muzaḥfar. *Aṭ-ṭarīq ilā ḥarb al-ḥalīdž*. [Cesta k vojne v Zálive]. Ammán: al-Ahlīja li-n-našr wa at-tawzī^c, 1997.
5. Al-BAZZĀZ, Sa^cd. *Al-Akrād fī al-mas'ala al-^cirāqīja*. [Kurdi v irackej otázke]. Ammán: al-Ahlīja li-n-našr wa-t-tawzī^c, 1997.
6. Al-KHALIL, Samir. *Republic of Fear. The Politics of Modern Iraq*. Berkeley; Los Angeles: University of
7. Al-SHARQI, Amal. "The Emancipation of Iraqi Women". In: NIBLOCK, Tim (ed.). *Iraq: The Contemporary State*. London and Canberra: Croom Helm 1983.
8. BATATU, Hanna. *The Old Social Classes and the Revolutionary Movements of Iraq. A Study of Iraq's Old Landed and Commercial Classes and of its Communists, Ba^cthists and Free Officers*. Princeton; New Jersey: Princeton University Press, 1982.
9. ^cABDALKARĪM, Samīr. *Aḍwā' ^calā al-ḥaraka aš-šujū^ctīja fī al-^cIrāq*. [Zaostrené na komunistické hnutie v Iraku]. Diel 5. /1968 – 1979/. Bejrút: Dār al-miršād, 1997.
10. ^cAFLAQ, Michel. *Fī sabīl al-Ba^cth*. [Pre vec obrody]. Bejrút: Dār at-ṭalī^ca li-ṭ-ṭibā^ca wa-n-našr, 1975. California Press, 1989.
11. CARDRI (Committee Against Repression and for Democratic Rights in Iraq): *Saddam's Iraq. Revolution or Reaction*. London: Zed Books, 1986.
12. CHALIAND, Gerard (ed.). *A People without a Country. The Kurds and Kurdistan*. London: Zed Books Ltd., 1993.
13. CHALIAND, Gerard (ed.). *A People without a Country. The Kurds and Kurdistan*. London: Zed Books, 1993.
14. COUGHLIN, Con. *Saddam. The Secret Life*. London: Pan Books, 2003.
15. DARWISH, Adel – ALEXANDER, Gregory. *Unholy Babylon. The Secret History of Saddam's War*. London: Victor Gollancz Ltd, 1991.
16. DEVLIN, John F. *The Ba^cth Party. A History from Its Origins to 1966*. Stanford, Ca.: Stanford University, Hoover Institution Press, 1976.
17. DZIEKAN, Marek M. *Irak. Religia i politika*. Warszawa: Dom Wydawniczy ELIPSA, 2005.
18. FULLER, Graham E. – FRANCKE, Rend Rahim. *The Arab Shi'a. The Forgotten Muslims*. New York: St. Martin's Press, 1999.

19. GHAREEB, Edmond. *The Kurdish Question in Iraq*. New York: Syracuse University Press, 1981.
20. GOLAN, Galia. *Soviet Policies in the Middle East. From World War II to Gorbachev*. Cambridge University Press, 1990.
21. GOMBÁR, Eduard – PECHA, Lukáš. *Dějiny Iráku*. [The History of Irāq]. Prague: Lidové Noviny Publishing House, 2013.
22. GOMBÁR, Eduard. *Revolučně demokratické strany na Blízkém východě*. [The Revolutionary-Democratic Parties in the Near East]. Prague: Univerzita Karlova, 1986.
23. HELMS, Christine Moss. *Iraq. Eastern Flank of the Arab World*. Washington, D. C.: The Brookings Institution, 1984.
24. HIRO, Dilip. *Iraq. A Report from the Inside*. London: Granta Books, 2003.
25. ISKANDAR, Amīr. *Šaddām Ḥusajn, munādilan wa mufakkiran wa insānan*. [Šaddām Ḥusajn, the Fighter, the Thinker, and the Man]. Paris: Hachette, 1980.
26. JAWAD, Sa'ad. *Recent Developments in the Kurdish Issue*. In: NIBLOCK, Tim (ed.). *Iraq: The Contemporary State*. London: Croom Helm, 1982.
27. JAWAD, Sa'ad. *Iraq and the Kurdish Question, 1958 – 1970*. London: Ithaca Press, 1981.
28. KARSH, Efraim – RAUTSI, Inari. *Saddām Husajn. Politická biografie*. Praha: Melantrich, 1995.
29. KELIDAR, Abbas. *Iraq: The Search for Stability*. London: Institute for the Study of Conflict, 1975.
30. KHADDURI, Majid. *Socialist Iraq. A Study in Iraqi Politics since 1968*. Washington, D.C.: The Middle East Institute, 1978.
31. KIENLE, Eberhard. *Ba 'th versus Ba 'th: The Conflict between Syria and Iraq, 1968 – 1989*. London/New York: I. B. Tauris Publishers, 1990.
32. KUTCHĚRA, Chris. *Le Mouvement Nationale Kurde*. Paris: Flammarion, 1979.
33. MARR, Phebe. *The Modern History of Iraq*. Boulder, Colorado: Westview Press, 1985.
34. MAṬAR, Fu'ād. *Šaddām Ḥusajn, ar-radžul wa al-qađija wa al-mustaqbal*. [Šaddām Ḥusajn, muž, vec a budúcnosť]. Bejrút: al-Mu'assasa al-^carabija li-d-dirāsāt wa-n-našr, 1980.
35. McDOWAL, David. *A Modern History of the Kurds*. London and New York: I. B. Tauris, 1996.
36. McDOWAL, David. *A Modern History of the Kurds*. London, New York: I. B. Tauris, 1996.
37. NAKASH, Yitzhak. *The Shi'is of Iraq*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2003.
38. NIBLOCK, Tim (ed.). *Iraq: The Contemporary State*. London and Canberra: Croom Helm 1983.
39. SALMĀN, Šabāḥ. *Šaddām Ḥusajn, ar-radžul wa al-qā'id*. [Šaddām Ḥusajn, muž a veliteľ]. Bagdad: al-Maktaba al-waṭanija, 1983.
40. SLUGLETT, Marion Farouk – SLUGLETT, Peter. *Iraq since 1958. From Revolution to Dictatorship*. London, New York: I. B. Tauris Publishers, 1990.
41. SMOLANSKY, O. M. – SMOLANSKY, B. M. *The USSR and Iraq: the Soviet quest for influence*. Durham N.C., 1991.
42. SORBY, Karol R. – SORBY, Karol Jr. *Blízky východ v medzinárodnej politike, 1971 – 1990*. Bratislava: Ekonóm, 2011.
43. SULAJMĀN, Ḥikmat Sāmī. *Naft al-^cIrāq Dirāsa iqtisādija sijāsija*. [Iracká ropa. Hosporársko-politická štúdia]. Bagdad: Dār ar-rašīd li-n-našr, 1979.
44. TRIPP, Charles. *A History of Iraq*. Cambridge: Cambridge University Press, 2000.

45. WHITTLETON, Celine. *Oil and the Iraqi Economy*. In: CARDRI (Committe Against Repression and for Democratic Rights in Iraq): *Saddam's Iraq. Revolution or Reaction*. London: Zed Books, 1986.
46. ZAHER, U. *The Oppositon*. In: CARDRI (Committe Against Repression and for Democratic Rights in Iraq): *Saddam's Iraq. Revolution or Reaction*. London: Zed Books, 1986.

Kontakt:

PhDr. Karol Sorby, PhD.

Ústav orientalistiky Slovenskej akadémie vied

Klemensova 19

811 09 Bratislava

e-mail:karolsorby34@gmail.com

ISSN 1339-3502